

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

Anna Laitinen

EVL 6b §:n SOVELTAMISEDELLYTYKSET –
NÄKÖKULMANA YHTIÖIDEN VÄLINEN YHTEYS

Pro gradu-tutkielma
Vero-oikeus
TAMPERE 2014

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

LAITINEN ANNA: EVL 6b:n soveltamisedellytykset – näkökulmana yhtiöiden välinen yhteys

Pro gradu-tutkielma, 73 s.

Vero-oikeus

Huhtikuu 2014

Tutkielman aiheena on yhtiöiden välisen yhteyden muodostuminen tilanteissa, joissa käyttöomaisuusosakkeita voidaan luovuttaa verovapaasti. Tutkielmassa perehdytään yhtiöiden elinkeinotulolähdesidonnaisuuteen ja osakkeiden käyttöomaisuusluonteeseen. Tutkielmassa on hyödynnetty oikeuskirjallisuutta, lainvalmisteluaineistoa sekä oikeuskäytäntöä sen määrittämisessä, milloin osakkeet on katsottu kuuluvaksi yhtiön elinkeinotoimintaan ja käyttöomaisuuteen. Tutkielmassa on käytetty pääasiallisesti oikeusdogmaattista metodologiaa.

Tutkielman tärkein säännös on elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6b §, jossa säädetään käyttöomaisuusosakkeiden verovapaudesta. Muita tutkielman kannalta olennaisia säännöksiä ovat EVL 1 § ja 2 §, joissa säädetään elinkeinotoiminnan määritelmästä ja elinkeinotoiminnan tulolähteen määritelmästä. Nämä ovat olennaisia säännöksiä siksi, että tutkielmassa arvioidaan sitä, milloin toiminnan katsotaan olevan elinkeinotoimintaa ja verotettavan elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Lisäksi EVL 12 §, jossa säädetään käyttöomaisuuden verotuksellisesta määritelmästä, on tutkielman kannalta merkittävä säännös. EVL 12 §:ää tutkitaan sitä kautta, milloin osake on oikeuskäytännössä katsottu kuuluvan käyttöomaisuusosakkeeksi ja milloin puolestaan tuloverolain (TVL) mukaan verotettavaksi pitkäaikaissijoitukseksi.

Tutkielmassa selvitetään viimeaikaisen oikeuskäytännön avulla sitä, milloin yhtiöiden välillä katsotaan vallitsevan riittävä yhteys siihen, että osakkeita voidaan pitää yhtiön käyttöomaisuusosakkeina ja kuuluvan yhtiön elinkeinotulolähteeseen. Oikeustilaa on tarkasteltu lähinnä korkeimman hallinto-oikeuden viimeaikaisten merkittävimpien ratkaisujen kautta, ja oikeustilan mahdollista kehityssuuntaa on pyritty arvioimaan näiden ratkaisujen perusteella. Sen lisäksi tutkielmassa on arvioitu sitä, miten Suomen luovutusvoittoverojärjestelmä eroaa eräistä EU-maiden järjestelmistä, ja voisiko jokin muu järjestelmä olla Suomelle toimivampi ratkaisu. Oikeusvertailussa on pyritty selvittämään, voisiko jokin muu järjestelmä olla sellainen, ettei tämänhetkisiä oikeustilan ongelmatilanteita ilmeneisi.

Osakkeiden käyttöomaisuusluonteen ja yhtiöiden elinkeinotoiminnan statuksen saavuttamiseen vaikuttavat useat eri seikat. Tutkielmassa havaittiin, että näitä seikkoja ovat esimerkiksi yhtiöiden välinen hallinnollinen ja toiminnallinen yhteys, yhtiöiden toiminnan luonne, yhtiöiden omistusrakenne sekä yhtiöiden välillä tapahtuneet olosuhteiden muutokset. Oikeustilaa arvioidessa havaittiin, että ratkaisu osakkeiden verotuksellisesta kohtelusta perustuu kokonaisarviointiin. Ratkaisukäytäntö on ollut ajoittain ristiriitaista.

Tutkielman oikeusvertailevassa osiossa arvioitiin Suomen luovutusvoittoverotuksen yhteensopivuutta kansainvälisten järjestelmien kanssa, ja arvioitiin mahdollisia kehityssuuntia. Tutkielmassa havaittiin, että Suomen lainsäädäntö on osakkeiden verotuskohtelun kannalta melko tiukka, ja että tulevaisuudessa se saattaa lähentyä muiden EU-maiden verovapausjärjestelmien kanssa.

Sisällys

TIIVISTELMÄ	
Sisällys	I
Oikeustapaukset.....	X
Lyhenteet.....	XII
1. JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimusaiheen taustaa.....	1
1.2 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineiston esittely.....	3
1.3 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne.....	5
2. TULOLÄHDEJAKO JA OMAISUUSLAJIT	8
2.1 Tulolähdejaon taustaa.....	8
2.2 Tulolähdejaon tarkoitus ja vaikutukset	9
2.3 Elinkeinotoiminnan käsite	12
2.4 Omaisuuslajit	15
2.5 Käyttöomaisuus	17
2.5.1 Käyttöomaisuuden määritelmä	17
2.5.2 Jaottelu EVL:n 12 §:n käyttöomaisuuteen ja TVL:n 53 §:n pitkäaikaisiin sijoituksiin	19
2.6 Tulolähdejaon nykytilanne	21
3. EVL 6b §:N MUKAISTEN VEROVAPAIEN LUOVUTUSTEN EDELLYTYKSET	25
3.1 Sääntelyn taustaa	25
3.2 Luovutusvoiton verovapauden soveltamisala	26
3.3 Luovuttajaa koskevat edellytykset	28
3.3.1 Pääomasijoitustoiminta	28
3.3.2 Holdingyhtiöiden asema.....	30
3.4 Luovutuksen kohdetta koskevat edellytykset.....	31
4. OSAKKEITA LUOVUTTAVAN JA VASTAANOTTAVAN YHTIÖN VÄLINEN YHTEYS	34
4.1 Tulkintaongelmien taustaa	34
4.2 Yhtiöiden välinen tosiasiallinen yhteys.....	35
4.3 Hallinnollinen ja toiminnallinen yhteys	36
4.3.1 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2012:73	38
4.3.2 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2012:74	40
4.4 Toiminnan luonne	41
4.5 Yhtiön omistusrakenne	44
4.5.1 Taustaa.....	44
4.5.2 Harvainyhtiöt.....	45
4.5.3 Laaja omistajapohja	46
4.6 Olosuhteiden muutokset	49
4.7 Luottamuksensuojasta EVL 6b §:n mukaisissa luovutustilanteissa	52
4.7.1 Taustaa	52
4.7.2 Luottamuksensuojasta liittyen KHO:n oikeuskäytäntöön	54
4.8 Yhteenveto.....	56
5. KANSAINVÄLISIÄ NÄKÖKULMIA.....	58

5.1 Taustaa.....	58
5.2 Eräitä EU-valtioiden luovutusvoittojärjestelmiä	59
5.3 Suomen luovutusvoittoverotuksen yhteensopivuus kansainvälisten järjestelmien kanssa	63
5.4 Mahdolliset kehityssuunnat.....	67
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	71

Lähteet

Andersson 1991:

Andersson, Edward: Liikeomaisuuden muuttuminen muuksi omaisuudeksi, Verotus 1991, s.8-20.

Andersson – Ikkala – Penttilä 2009:

Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari, Talentum Media Oy 2009.

Anttila 2005:

Anttila, Matti: Luottamuksensuojaperiaatteen soveltaminen – haaste lainkäyttäjille, Verotus 4/2005, s. 399–407.

Endres et al. 2007:

Endres, Dieter – Oestreicher, Andreas – Scheffler, Wolfram – Spengel, Christoph – Alt, Stefanie – Koehler, Hansjoachim – Rieselmann, Heike – Wendt, Carsten: The Determination of Corporate Taxable Income in the EU Member States. PricewaterhouseCoopers AG. Alphen aan den Rijn 2007.

Haarala 2005:

Haarala, Marjaana: Konzerniverokeskuksen uusista yritysverosäännöksistä antamia ennakkotietoja, Verotus 4/2005, s. 439-443.

HE 200/1992:

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.

HE 72/2002:

Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

HE 92/2004:

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

HE 176/2008:

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta.

Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008:

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy. 2009.

Juusela 2004:

Juusela, Janne: Osinkojen ja osakeluovutusten verotus. Talentum, Helsinki 2004.

Järvenoja 2013:

Järvenoja, Markku: Tulolähde, tulolaji, tulotyyppi ja tulo-osuus henkilöyhtiöiden ja niiden yhtiömiesten verotuksessa – KHO:n ratkaisun 2012:16 arviointia, Verotus 2/2013, s. 171-176.

Keskitalo 2013:

Keskitalo, Wisa M. Sääski: Osakeyhtiön verovapaat osakeluovutukset (väitöskirjan esittely), Verotus 1/2013, s. 90-94.

Keskitalo 2012:

Keskitalo, Wisa M. Sääski: Osakeyhtiön verovapaat osakeluovutukset, Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 2012.

Kukkonen 2007:

Kukkonen, Matti: Yrityksen luovutusvoittojen verotus, Talentum Media Oy 2007.

Kukkonen 2009:

Kukkonen, Matti: EVL-tulolähteen rajanvero-ongelmat ja asiantuntijayhtiön sivuuttaminen verotuksessa, Verotus 2/2009, s. 145-156.

Kukkonen 2010:

Kukkonen, Matti – Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus, Talentum, Helsinki, 2010.

Kukkonen – Walden 2009:

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä, WSOYpro Oy, 2009.

Kukkonen – Walden 2010:

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Konsernin verosuunnittelu, WSOYpro Oy, 2010.

Kulovaara 2010:

Kulovaara, Valpuri: Elinkeinotoiminnan yleisten kriteerien soveltaminen kiinteistöliiketoiminnassa, Verotus 4/2010, s. 384-396.

Lindgren 2001:

Lindgren, Juha: Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen verotus, Kauppakaari, 2001.

Mattila 2009:

Mattila, Pauli K: Tulolähdejaosta ja sen merkityksestä verotuksessa, Verotus 2/2009, s.131-144.

Mattila 2013:

Mattila, Pauli K: Verovapaat tulot elinkeinotoiminnan verotuksessa, Vero-opintopäivät 28.-29.10.2013, s. 89-105.

Myrsky 2009:

Myrsky, Matti: Oikeudenmukaisuus ja verotus. Lakimies 5/2009, s. 739-760.

Myrsky – Ossa 2009:

Myrsky, Matti – Ossa, Jaakko: Verotuksen perusteet. Talentum, Helsinki, 2009.

Niskakangas 2004:

Niskakangas, Heikki: Uudistuneet verolait – Muutosten merkitys käytännössä, säädökset ja hallituksen esitykset. WSOY 2004.

Niskakangas 2007:

Niskakangas, Heikki: Käyttöomaisuusosakkeen käsitteestä, Verotus 1/2007, s. 4-15.

Nuotio 2012:

Nuotio, Vesa-Pekka: Tappiontasaus tuloverotuksessa, Talentum. Helsinki 2012.

Nykänen 2010:

Nykänen, Pekka: Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä luovutusvoittoverotuksesta kesältä 2009, Verotus 1/2010, s.40-50.

Ossa 2002:

Ossa, Jaakko: Sijoitustoiminnan verotus ja verosuunnittelu. Talentum Media Oy, 2002.

Ossa 2006:

Ossa, Jaakko: Myyntivoittoverotus käytännössä, Tietosanoma. Helsinki 2006.

Penttilä 2010a:

Penttilä, Seppo: Käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset – vanha käytäntö ja uudet tulkintaongelmat, Verotus 5/2010, s. 499-511.

Penttilä 2010b:

Penttilä, Seppo: Osakeluovutusten tulkintaongelmia yritysverotuksessa, Suuri Veropäivä 29.9.2010.

Penttilä 2013:

Penttilä, Seppo: KHO:n linjaratkaisuja käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista, Verotus 4/2012, s. 336-348.

Raitasuo 2011:

Raitasuo, Santtu: Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaiden luovutusten tulkintaongelmista, Verotus 3/2011, s.310-322.

Soikkeli 2003:

Soikkeli, Lauri: Luottamuksensuoja verotuksessa, WSOY Lakitieto 2003.

The KPMG Guide to CCCTB 2012:

The KPMG Guide to CCCTB. Saatavilla osoitteesta:
<http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/pages/ccctb.aspx>
28.3.2014.

Tikka 1988:

Tikka, Kari S: Kokonaisverouudistuksen tausta, Verotus 3/1988, s. 201-210.

Tikka 2004:

Tikka, Kari S: Yritys- ja pääomaverouudistus: tavoitteet ja pääkohdat. Verotus 5/2004, s. 460-470.

Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2013:

Tikka, Kari S. – Nykänen, Olli – Juusela, Janne – Viitala, Tomi: Yritysverotus I-II, WSOY. Saatavilla osoitteesta:

<http://www.wsoypro.fi> 30.9.2013.

VH 2000:

Verohallinnon ohje: Luottamuksensuojasta verotusmenettelyssä 2000, diaarinumero 569/38/2000.

VH 2005:

Verohallinnon ohje: Verohallinnon ohje palkkaa vai työkorvausta 2005, diaarinumero 2118/31/2004

VH 2011:

Verohallinnon ohje: Verohallinnon yhtenäistämisohteet verovuodelle 2011, diaarinumero 654/32/2011.

VH 2012:

Verohallinnon ohje: Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu 2012, diaarinumero A84/200/2012.

VH 2012:

Verohallinnon ohje: Uutta oikeuskäytäntöä: Käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset ja luottamuksensuojasta.

<http://www.vero.fi/download/noname/%7BC5D3DA45-4228-4B60-8712-F259AD201907%7D/7970>

VM 2002:

Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio 12/2002: Kilpailukykyiseen verotukseen. Valtiovarainministeriön vero-osasto, 2002.

VM 2013:

Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistio 16/2013

Wikström 1985:

Wikström, Kauko: Valtion tuloveron rakenne. Turun yliopiston julkaisuja, 1985. Sarja C, osa 52.

Wikström 2008:

Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa, Turun yliopisto, Turku 2008.

Oikeustapaukset

Hallinto-oikeudet

Helsingin HAO 5.12.2008 08/1306/6

Vaasan HAO 14.4.2000 00/0260/1

Rovaniemen HAO 6.7.2011 11/0273/1

Keskusverolautakunta

KVL 1970/163

KVL 1973/355

KVL 2005/11

KVL 2007/31

KVL 2008/24

KVL 2011/9

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1980 II 539

KHO 1990 B 505

KHO 1998:84

KHO 2000:67

KHO 11.04.2003/941

KHO 2003:19

KHO 2009:50

KHO 23.6.2009/1619

KHO 2010:50

KHO 2010:64

KHO 13.10.2010 T 2675

KHO 2012:21

KHO 2012:73

KHO 2012:74

Lyhenteet

ABL	Aktieavancebeskatningsloven
ArVL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa (22.12.2005/1142)
CCCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/320)
EVL-tulolähde	Elinkeinoiminnan tulolähde
HAO	Hallinto-oikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KonsAvl	Laki konserniavustuksesta verotuksessa (21.11.1986)
KVL	Keskusverolautakunta
KStG	Körperschaftsteuergesetz
MVL	Maatilatalouden tuloverolaki (15.12.1967/543)
MVL-tulolähde	Maatalouden tulolähde
TVL	Tuloverolaki (30.12.1992/1535)
TVL-tulolähde	Muun toiminnan eli henkilökohtainen tulolähde
VML	Laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558)

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen taustaa

Osakeyhtiöitä verotetaan pääasiassa elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 24.6.1968/360 (EVL) mukaan. EVL 1 §:n mukaan elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa. EVL 2 §:n mukaan verovelvollisen harjoittama liike- ja ammattitoiminta muodostaa elinkeinotoiminnan tulolähteen, jota verotetaan EVL:n mukaan. Elinkeinoverolain lähtökohta on, että kaikki elinkeinotoiminnassa käytetyistä hyödykkeistä saadut luovutushinnat ovat veronalaista tuloa ja vastaavasti kaikki tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset ovat vähennyskelpoisia. Osakkeet ovat olleet hyödykeryhmä, jota jo vuosikymmeniä on ollut vaikea pitää laajan tulokäsitteen piirissä.¹ Tämänhetkisen lainsäädännön mukaisesti osakkeiden luovutukset voivat tietyin edellytyksin olla täysin verovapaita. (EVL 6b §)

EVL 6 §:ssä on säädetty verovapaita tuloista. Kyseessä on perusluettelo, joka on melko suppea. Pykälän 1 momentissa on lueteltu verovapaita tuloja ja seuraavissa 3 momentissa erilaisia luovutuksia, joita ei käsitellä verotuksessa luovutusten tapaan. EVL 6a §:ssä on säädetty osinkojen verotuksesta, jossa ne on jaettu verovapaisiin, osittain verovapaisiin ja täysin veronalaisiin eriin. EVL 6b §:ssä säädetään osakeluovutusten verovapaudesta tietyin edellytyksin. EVL 6b §:n mukainen käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapautta koskeva sääntely tuli voimaan 19.5.2004. Verovapaita osakeluovutuksista säännellään EVL 6.1 §:n kohdassa 1 sekä EVL 6b §:n 1 ja 2 momentissa. Sääntelyn syntyemiselle on moninaisia syitä. Taustalla on nähty johdonmukaisuus suhteessa osinkoverotukseen. Osinkoihin kohdistunut ketjuverotus on aiemmin poistettu yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä, mutta siirryttäessä osinkojen osittain kahden-

¹ Penttilä 2010b, s. 1.

kertaiseen verotukseen ei ketjuverotusta voitu enää nähdä ainoastaan osinkoverotukseen liittyvänä ilmiönä. Osinko ja osakkeen luovutushinta ovat eriä, joilla tytäryhtiön voitto voidaan nostaa emoyhtiölle. Jos osinkoa ei nosteta, tuotto liittyy tytäryhtiön arvonnousuun. Tytäryhtiön ollessa erillinen verovelvollinen, sen saama tulo verotetaan tytäryhtiön tulona. Osakkeiden mahdollisessa luovutuksessa realisoituvan voiton verottaminen emoyhtiöllä johtaisi näin kahdenkertaiseen verotukseen.²

Hallituksen esityksessä 92/2004 luovutusvoittojen verovapauden perusteluina on käytetty rakenteellisten syiden lisäksi kansainvälisen verokilpailun kiristymistä. Useat EU-valtiot siirtyivät luovutusvoittojen verovapausjärjestelmään jo 2000-luvun alussa. Ruotsissa luovutusvoittojen verovapauteen siirryttiin vuonna 2003 ja Norjassa vuonna 2004.³ Suomelle ei jäänyt muita vaihtoehtoja kuin seurata muiden Pohjoismaiden sekä EU-maiden esimerkkiä. Etenkään suuryritysten rakenneratkaisuja ei haluttu vaikeuttaa, sillä verokohtelun koettiin vaikuttavan huomattavasti myös yhtiöiden sijoittautumisratkaisuihin. Pelättiin, että suu-remmat yhtiöt siirtäisivät toimintansa pois Suomesta.⁴

EVL 6b §:ssä on säädetty erinäisiä hyvin yksityiskohtaisia edellytyksiä. Osakkeiden luovutukset ovat verovapaita, kun kaikki pykälässä säädetyt edellytykset täyttyvät. Nämä edellytykset on sidottu osakkeiden luovuttajaosapuoleen, luovutuskohteeseen, omistusosuuteen ja omistusaikaan. Sekä luovuttavan että vastaanottavan yhtiön on harjoitettava elinkeinotoimintaa ja luovutettavien osakkeiden on kuuluttava yhtiön käyttöomaisuuteen, jotta luovutus voidaan toteuttaa verovapaasti. Laissa ei ole määritelty tarkemmin elinkeinotoiminnan käsitettä ja tämä on aiheuttanut tulkinnanvaraisuutta osakeluovutustilanteissa. Pitkäaikaisessa verotuskäytännössä elinkeinotoiminnan tunnusmerkeiksi ovat muotoutuneet muun muassa voiton tavoittelu, itsenäisyys, liiketoimintariski, jatkuvuus ja suunnitelmallisuus sekä toiminnan kohdistuminen laajaan joukkoon.⁵ Mikäli toi-

² Kukkonen 2007, s. 144.

³ HE 92/2004, k.3.3.1.

⁴ Niskakangas 2004, s. 203.

⁵ Kukkonen 2007, s.28

minnan koetaan täyttävän elinkeinotoiminnan tunnusmerkit, yhtiön verotus toteutetaan elinkeinotoiminnan tulolähteessä⁶. Toinen keskeinen soveltamisongelma on liittynyt siihen, milloin osakkeet kuuluvat yhtiön käyttöomaisuuteen. Käyttöomaisuus on määritelty EVL 12 §:ssä. Muiden EVL 6b §:ssä säädettyjen edellytysten täytyminen on helpommin todennettavissa, mutta tulolähdejako- ja omaisuuslajikysymykset ovat usein hankalia ja tulkinnallisia ja ne on ratkaistava tapauskohtaisesti.

Koska verovapaussäännöstö on monimutkainen ja tulkinnanvarainen, on käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksiin liittyvää oikeuskäytäntöä⁷ ollut paljon. Viime vuosien oikeuskäytännössä on jouduttu pohtimaan elinkeinotoiminnan käsitteen ja käyttöomaisuus-käsitteen lisäksi sitä, milloin osakkeita luovuttavan ja osakkeita vastaanottavan yhtiön välillä on riittävä yhteys, jotta osakkeet voidaan luovuttaa EVL 6b §:n mukaisesti verovapaasti. Yhtiöiden välinen yhteys määrittää sen, voidaanko osakkeiden katsoa kuuluvan omistavan yhtiön käyttöomaisuuteen. Yhtiöiden välillä on yleensä oltava ainakin liiketoiminnallinen yhteys, jotta osakkeet voidaan luovuttaa verovapaasti. Koska verovapaussäännösten avulla voidaan saada huomattavaa taloudellista hyötyä, saattavat yhtiöt kehittää keino-tekoiakin yhteyksiä osakkeita luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välille. Tosiasiallinen yhteys yhtiöiden välillä ei muodostu vain yhdestä tekijästä. Kyseessä on kokonaisarviointi, johon voi vaikuttaa yhtiöiden välisen liiketoiminnan lisäksi useita tekijöitä, kuten yhtiöiden harjoittaman toiminnan luonne tai laajuus ja yhtiön omistusrakenne.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineiston esittely

Enemmistö oikeustieteellisestä tutkimuksesta on oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia. Lainopin tutkimusongelmana on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa.⁸ Myös tämän tutkielman lähestymistapa on oikeusdogmaattinen. Tutkielma on myös oikeusvertaileva ja veropo-

⁶ Tulolähteitä käsitellään enemmän luvussa kaksi.

⁷ Oikeuskäytäntöä esitellään myöhemmissä luvuissa.

⁸ Husa ym. 2008, s. 20.

liittinen luvun viisi osalta, jossa tutkitaan Suomen luovutusvoittosäännösten yhteensopivuutta eräiden muiden EU-valtioiden luovutusvoittojärjestelmien kanssa. Tutkielman neljännessä luvussa perehdytään tämänhetkiseen lainsäädäntöön ja sen aiheuttamiin verotuksellisiin ongelmatilanteisiin. Tutkielmassa käydään oikeuskäytännön kautta läpi käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksiin liittyviä tulkinnallisia tilanteita tutkimuskysymysten rajoissa. Pääpaino on pääasiassa viime vuosien oikeuskäytännössä eikä vanhempaa oikeuskäytäntöä ole käsitelty kuin pintapuolisesti.

Oikeusdogmatiikan näkökulmasta lainsäädäntö on tärkein oikeuslähde⁹. Tutkielman kannalta keskeisiä säännöksiä ovat EVL 1 § ja 2 §, koska tutkimuksessa selvitetään sitä, milloin toiminnan koetaan olevan elinkeinotoimintaa ja verotettavan elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Lisäksi EVL 12 §, jossa säädetään käyttöomaisuuden verotuksellisesta määritelmästä, on tutkielman kannalta olennainen säännös. EVL 12 §:ää tutkitaan sitä kautta, milloin osake on oikeuskäytännössä katsottu kuuluvan käyttöomaisuusosakkeeksi, ja milloin puolestaan tuloverolain (TVL) mukaan verotettavaksi pitkäaikaissijoitukseksi. Tärkein lainsäädäntö tutkimuksen kannalta on EVL 6b §, jossa käsitellään käyttöomaisuusosakkeiden verovapaiden luovutuksen edellytyksiä. EVL 6b §:n toteutumista nykyisessä oikeustilassa tutkitaan eritoten sitä kautta, milloin yhtiöiden välillä on katsottu olevan riittävä yhteys siihen, että osakkeet on katsottu kuuluvan omistavan yhtiön käyttöomaisuuteen.

Lähdeaineisto koostuu lainsäädännön lisäksi oikeuskirjallisuudesta, asiantuntijakirjoituksista sekä virallislähteistä (hallituksen esitykset, verohallinnon ohjeistus jne). Näiden lisäksi suuri osa lähdeaineistosta on oikeuskäytäntöä, jolla pyritään tulkitsemaan voimassaolevaa lainsäädäntöä.

⁹ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s.32.

1.3 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne

Tutkielmassa perehdytään yhtiöiden elinkeinotulolähdesidonnaisuuteen sekä osakkeiden käyttöomaisuusluonteeseen EVL 6b §:n mukaisten verovapaiden luovutusten näkökulmasta. Tutkimusaihe on merkittävä, sillä siinä sivutaan myös tulolähdejako ja sen merkitystä verotuksessa. Tulolähdejako on eräs Suomen verotuksen peruslähtökohtia. Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaus lienee eräs merkittävä syy siihen, että yritykset pyrkivät saavuttamaan EVL-statusen, jolloin verotus tapahtuu elinkeinotoiminnan tulolähteessä. Tutkimusaiheen olennaisuus painottuu myös siksi, että verovapaus säännöstö on poikkeus Suomen laajaan tulon veronalaisuuteen ja on myös olennainen väline kansainvälisessä verokilpailussa.

Tutkielmassa pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Milloin osakkeet voidaan katsoa kuuluvan yhtiön elinkeinotoimintaan ja EVL 12 §:n mukaisiksi käyttöomaisuusosakkeiksi?
2. Missä tilanteissa EVL 6b §:n mukaiset verovapauden edellytykset täyttyvät ja yhtiöt voivat luovuttaa ja vastaanottaa osakkeita verovapaasti?
3. Mikä on tämänhetkinen oikeustila yhtiöiden välisen tosiasiallisen yhteyden saavuttamisessa ja mitkä ovat mahdolliset kehityssuunnat?
4. Miten Suomen luovutusvoittojärjestelmä eroaa eräiden EU-maiden järjestelmistä ja voisiko jokin muu järjestelmä olla Suomelle toimivampi ratkaisu, jolloin tämänhetkisiä oikeustilan ongelmia ei ilmenisi?

- a. Joudutaanko eräiden muiden EU-maiden järjestelmissä arvioimaan elinkeinotoiminnan käsitteen merkitystä osakeluovutustilanteissa?
- b. Onko eräissä muissa EU-maissa käytössä luovutusvoittojärjestelmiä, joissa osakkeen käyttöomaisuusluonne ei olisi niin merkittävässä asemassa?

Tutkielman toisessa luvussa käsitellään tulolähdejaon ja omaisuuslajien määrittelyjä. Luvussa esitellään myös elinkeinotoiminnan käsitettä tarkemmin. Tulolähdejako on tutkielman kannalta olennainen, sillä ilman tulolähdejakoja ei rajanvetokysymyksiä liittyen elinkeinotoiminnan käsitteeseen EVL 6b §:n mukaisissa luovutustilanteissa mahdollisesti olisi. Luvussa käsitellään tulolähdejaon aiheuttamia rajanvetotilanteita vertaamalla EVL:n mukaisia käyttöomaisuusosakkeita TVL:n mukaisiin pitkäaikaisiin sijoituksiin. Tulolähdejaon poistamisen mahdollisuus on tullut esiin oikeuskirjallisuudessa jo 2000-luvun alussa¹⁰. Tämän takia tutkielmassa käsitellään myös tulolähdejaon nykytilannetta ja tulolähdejaossa tulevaisuudessa tapahtuvien mahdollisten muutosten vaikutusta EVL 6b §:n mukaisiin luovutuksiin.

Kolmannessa luvussa käsitellään lyhyesti EVL 6b §:n mukaisten verovapaiden luovutusten edellytyksiä, jotta tutkielmassa on mahdollista perehtyä tulkinnallisiin tilanteisiin nykyisessä oikeustilassa. Luvussa esitellään edellytysten lisäksi taustaa ja perusteluita vuoden 2004 lakimuutokselle.

Neljännessä luvussa perehdytään yhtiöiden väliseen yhteyteen osakkeiden verovapaiden luovutusten edellytyksenä. Luvussa tarkastellaan sitä, milloin yhtiöiden välillä on oikeuskäytännössä katsottu olevan riittävä yhteys siihen, että osakkeiden on katsottu omaavan käyttöomaisuusluonteen. Luvussa käsitellään yhteyden muodostumista yhtiöiden hallinnollisen ja toiminnallisen yhteyden, yh-

¹⁰ Ks. esim. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio 12/2002, s. 136.

tiöiden toiminnan luonteen, yhtiöiden omistusrakenteen ja olosuhteiden muutoksien kautta. Luvussa käydään läpi myös luottamuksensuojan muodostumisen merkitystä tietyissä tulkinnanvaraisissa tilanteissa. Nykyistä oikeustilaa analysoidaan korkeimman hallinto-oikeuden, hallinto-oikeuden ja keskusverolautakunnan ratkaisujen kautta. Luvussa esitellään etenkin rajanvetotilanteita, ja pyritään niiden avulla tulkitsemaan nykyistä oikeustilaa ja sen oikeudenmukaisuutta.

Koska kansainvälinen verokilpailu on ollut eräs suurin syy verovapaussäännösten uudistamiseen vuonna 2004, on tutkielmassa olennaista sivuta myös eräiden muiden maiden verovapaussäännöstöjä. Tutkielman viidennessä luvussa Suomen luovutusvoittojärjestelmää verrataan eräiden EU-valtioiden luovutusvoittojärjestelmiin. Luvussa esitellään lyhyesti eri EU-maiden luovutusvoittojärjestelmiä, jotta voidaan tehdä oikeusvertailua Suomen järjestelmän kanssa. Luvussa pohditaan myös Suomen järjestelmän yhteensopivuutta muiden luovutusvoittojärjestelmien kanssa. Neljännessä luvussa käydään läpi oikeuskäytännössä esiintyneitä tulkinnallisia tilanteita ja luvussa viisi pohditaan sitä, voisiko jokin muu luovutusvoittojärjestelmä estää kyseisten tulkinnanvaraisten tilanteiden esiintymisen. Luvussa pohditaan näin ollen Suomen mahdollisia kehitysuuntia luovutusvoittoverojärjestelmää ajatellen.

Kuudennessa kappaleessa kootaan tutkimuksen päähuomioita ja pyritään vastaamaan edellä esiteltyihin tutkimuskysymyksiin.

2. TULOLÄHDEJAKO JA OMAISUUSLAJIT

2.1 Tulolähdejaon taustaa

Tässä luvussa käsitellään tulolähdejaon ja omaisuuslajien määritelmiä sekä alustetaan niiden merkitystä EVL 6b §:n mukaisissa verovapaissa osakkeiden luovutuksissa. Tutkielman kannalta eräs olennaisimmista kysymyksistä on se, milloin osake kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja milloin elinkeinotoimintaan kuuluva osake kuuluu käyttöomaisuuteen. Näin ollen on välttämätöntä selvittää tulolähdejaon ja omaisuuslajijaottelun taustoja ja määritelmiä.

Suomessa yhtiöllä voi olla kolme tulolähdettä; elinkeinotoiminnan tulolähde, maatalouden tulolähde ja muun toiminnan eli henkilökohtainen tulolähde, joilla kaikilla on oma tuloverolakinsa. Tulolähdejako sai nykyisen muotonsa vuoden 1993 verouudistuksessa. Tulolähde on käsitteenä tuloksenlaskentayksikkö, jonka sisällä verotettavan tulon laskenta tapahtuu saman tuloverolain säännösten mukaan.¹¹ Tulolähde on käsitteenä puhtaasti verotuksellinen konstruktio eikä sitä tunneta kirjanpitolainsäädännössä. Yhtiöiden on kuitenkin järjestettävä kirjanpitonsa siten, että verotukselliset tulokset on ilmoitettava tulolähteittäin erikseen.¹²

Osakeyhtiöiden toiminnan tuloksen verottamiseen sovelletaan yleensä EVL 1 §:ää, mutta mikäli yhtiöllä on myös maatalouden tuloa, sovelletaan maatalouden tulolähteeseen MVL 1 §:ää. Jos yhtiöllä on henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvia tuloja, verotetaan ne TVL:n säännösten mukaisesti. Mikäli yhtiöllä on vain yksi tulolähde, keskitytään ainoastaan lainvalintaan. Tilanteessa, jossa tulolähteitä on useampia, joudutaan mahdollisesti miettimään varojen siirtoja

¹¹ Mattila 2009, s.132.

¹² Mattila 2009, s.131.

tulolähteiden välillä. Vaikka tulolähdejako on eräs tämänhetkisen tuloverojärjestelmämme keskeisimpiä lähtökohtia, on rajanveto tulolähteiden välillä usein häilyvää perustuen oikeus- ja verotuskäytäntöön sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin.¹³

Tulolähdejaon voidaan ajatella muodostuvan siten, että aluksi tuloista jaotellaan pois elinkeinotoimintaan ja maatalouteen kuuluvat erät. Ne toiminnot, jotka jäävät jaottelun ulkopuolelle muodostavat henkilökohtaisen toiminnan tulolähteen. Henkilökohtaisen toiminnan tulolähde on siis tietynlainen jäännöserä eikä TVL:n mukaan verotettavia toimintoja ole edes yritetty määrittää laissa.¹⁴ Yleisesti verotuksen lähtökohtana voidaan pitää tuloverolakia (30.12.1992/1535). TVL:n voisikin sanoa olevan tuloverojärjestelmän ns. perustuslaki, joka sisältää säännökset verotuksen perusasioista, kuten verovelvollisuudesta ja verovapauksista, tappion vähentämisestä, veronkannosta ja veron laskennasta.¹⁵

Tutkielman edetessä käytetään käsitteitä EVL- ja TVL-tulolähde viitattaessa elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja muun toiminnan eli henkilökohtaiseen tulolähteeseen.

2.2 Tulolähdejaon tarkoitus ja vaikutukset

Tulolähteen on oikeuskirjallisuudessa sanottu olevan yksi tuloverotuksen keskeisimmistä ja merkittävimmistä käsitteistä¹⁶. Tulolähde on verotuksessa sisäinen laskentayksikkö, joka liittyy lähinnä tuloverotukseen. Vaikutuksia voi tosin olla muissakin veromuodoissa, kuten perintö- ja lahjaverotuksessa.¹⁷ Kaikki yhtiön tulot, menot ja varallisuus on kohdistettava johonkin tulolähteeseen. Yhtiöllä on usein sellaista varallisuutta, joka ei liity suoranaisesti yhtiön elinkeinotoimin-

¹³ Ks. esim Ossa 2002, s. 11.

¹⁴ Ks. Mattila 2009, s.132.

¹⁵ Myrsky – Ossa 2009, s. 57.

¹⁶ Ks. Esim. Mattila 2009, s.131.

¹⁷ Tulolähdejaon vaikutukset yhtiön sukupolvenvaihdoksen verotukseen. Ks. esim.Lindgren 2001.

taan, jolloin sen usein katsotaan kuuluvan yhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen.¹⁸ Tulolähdejaon tarkoitus on kohdistaa yhtiön tulot oikeaan tulolähteeseen, ja sovellettava verolaki määräytyy harjoitetun reaali toiminnan, ei nimellisen yritysmuodon nojalla¹⁹. Koska verolakien erot ovat pienentyneet, ei sovellettavalla verolailla ole aina välttämättä kovin suurtakaan käytännön merkitystä²⁰. On kuitenkin tilanteita, joissa tulolähdejaon merkitys kasvaa huomattavasti. Näihin tilanteisiin kuuluvat esimerkiksi EVL 6b §:n mukaiset käyttöomaisuusosakkeiden verovapaat luovutustilanteet.

Vaikka tulolähdejako voidaan nähdä esteenä aktiivisille verosuunnittelutoimille, voidaan tulolähdejaottelun taustalla nähdä pyrkimys verokeinottelun minimoimiseen, kun eri tulolähteiden tuloja ei saa kuitata keskenään. Kokonaisverotus voisi kohdata ongelmallisia tilanteita, jos yrityksellä olisi suuret elinkeinotoiminnan ulkopuoliset tulot ja varat. Todennäköisesti tällaisten omistusten luovutusten verottamisesta jouduttaisiin joka tapauksessa säätämään erikseen, vaikka tulolähdejaosta muutoin päätettäisiin luopua. Esimerkkinä voidaan käyttää sijoitustoimintaa harjoittavaa yhtiötä. Oletetaan, että A Oy:n sijoitustoiminnan tuotto, jonka katsotaan yleensä kuuluvan TVL-tulolähteeseen, on verovuodelta 300 000,00 euroa ja samaan aikaan varsinainen elinkeinotoiminta on tuottanut tappiota 300 000,00 euroa, eli saman verran. Tässä tilanteessa yritys maksaa veroa 300 000,00 eurosta, vaikka nettotilanne on taloudellisessa mielessä ollut plus miinus nolla.²¹

Tulolähdejaolla on monia eri vaikutuksia, joiden takia yhtiöt haluavat saavuttaa EVL-statusen. Tuloverolaeissa voi olla merkittäviä eroja verotettavan tulon laskennan eri komponenteissa²². Verotettavan tulon laskennan tärkein komponentti liittyy laajuuskysymykseen eli tulon veronalaisuuteen ja menon vähennyskelpoisuuteen²³. EVL-tulolähteessä menon vähennyskelpoisuus on huomattavasti

¹⁸ Ossa 2006, s.44.

¹⁹ Kukkonen 2010, s.54.

²⁰ Kukkonen – Walden 2010, s. 20.

²¹ Kukkonen 2010, s. 55.

²² Mattila 2009, s.132.

²³ Mattila 2009, s.140.

laajempi kuin TVL-tulolähteessä. TVL-tulolähteessä yritys ei esimerkiksi voi vähentää kurssitappioita eikä muitakaan menetyksiä, kun EVL-tulolähteessä muista arvopapereista kuin osakkeista voidaan tehdä arvonalentumispoisto.²⁴ Käyttöomaisuusosakkeiden arvonalentumispoistosta säädetään EVL 42 §:ssä. Osakkeiden hankintameno voidaan poistaa myyntitappiota ja purkutappiota koskevien säännösten mukaan silloin, kun osakkeet on luovutettu tai lopullisesti menetetty²⁵.

Laajuuskysymyksen lisäksi myös jaksotuskysymys liittyy suoraan tulolähdejään ja sen merkitykseen verotuksessa. EVL:n mukaisessa verotuksessa jaksotus perustuu tulojen ja menojen osalta pääasiassa suoriteperusteeseen²⁶. TVL:ssä jaksotus perustuu taas pääosin maksuperusteeseen (TVL 110 §, 112 §)²⁷.

Laajuus- ja jaksotuskysymyksien lisäksi on eri tulolähteiden sisällä ratkaistava arvostamiseen ja kohdistamiseen liittyviä periaatteita. Arvostamiskysymyksen olennaisuus tulolähdejäkysymyksissä liittyy lähinnä osakkeen matemaattiseen arvoon ja yhtiön varojen laskentaan. Arvostamislain (ArVL) 2.2 §:ssä on todettu, että yhtiön varoja ovat käyttö-, vaihto-, sijoitus-, ja rahoitusomaisuus sekä muu sellainen omaisuus ja erät pitkävaikutteiset menot. TVL ei tunne käsitteitä käyttö-, vaihto- tai rahoitusomaisuus. TVL-tulolähteen varat kuuluvat tällöin ArVL:ssä mukaiseen ”muuhun sellaiseen omaisuuteen”. Tuloverolain ja elinkeinoverolain keskeisiä eroja on myös se, että vain EVL-yhtiö voi kuulua konserniavustuksen piiriin ja vain EVL-yhtiö voi muodostaa jälleenhankintavarauksen²⁸.

²⁴ Kukkonen 2009, s.28.

²⁵ Ks. lisää esim. Verohallinnon ohje: Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu 2012.

²⁶ Mattila 2009, s. 141.

²⁷ Mattila 2009, s.141. Toisaalta myös TVL:n puolella useita jaksotuksia tehdään EVL:n säännösten mukaan, kuten poistot (TVL 114 §) sekä luovutusvoittojen verotus (TVL 110.2 §).

²⁸ Jälleenhankintavarauksesta säädetään EVL 43 §:ssä.

2.3 Elinkeinotoiminnan käsite

Lainvalinnan ja tulolähdejaon merkitys liittyy pitkälti siihen, pidetäänkö verovelvollista elinkeinonharjoittajana vai ei. Elinkeinotoiminnan käsite on tutkielman kannalta siis erityisen merkittävä. Tulolähdejaon voidaan katsoa alun perin syntyneen kun tuloverotus eriytyi 1960-luvulla jakaen maatilatalouden ja elinkeinotoiminnan tulojen verotuksen erilleen²⁹. Tällöin luotiin myös elinkeinoverolaki (EVL, 24.6.1968/360) ja tällä hetkellä EVL 2.1 §:ssä oleva määritelmä elinkeinotoiminnan tulolähteen muodostumisesta verovelvollisen harjoittamasta liike- ja ammattitoiminnasta. Tämän tarkemmin ei EVL:ssä ole koskaan määriteltä, mitä liiketoiminnalla varsinaisesti tarkoitetaan, vaan tunnusmerkit ovat muotoutuneet lähinnä oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden kautta.³⁰ Sääntelyn puuttuessa TVL:n ja EVL:n soveltamisalojen väliset rajanvetotilanteet ratkaistaan yleensä oikeuskäytännössä vakiintuneiden periaatteiden pohjalta. Niihin sisältyy siten aina tapauskohtaista harkintaa, jolloin verovelvollisen kannalta ei verotuksen ennustettavuus eikä näin ollen myöskään oikeusvarmuus ole aina välttämättä riittävän hyvä.³¹

Vakiintuneessa verotuskäytännössä on elinkeinotoimintaa kuvaamaan syntynyt siis erinäisiä tunnusmerkkejä. Näitä tunnusmerkkejä ovat muun muassa voiton tavoittelu, itsenäisyys, liiketoimintariski, jatkuvuus ja suunnitelmallisuus sekä toiminnan kohdistuminen laajaan joukkoon.³² Jos toiminnan ei koeta saavuttavan elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä, verotetaan toiminta yhtiön henkilökohtaisessa tulolähteessä. Useissa muissakin säännöksissä kuin EVL 6b §:ssä on säännöksen toteutumisen edellytyksenä, että yhtiö omaa elinkeinotoiminnan statuksen³³.

Tunnusmerkeistä voiton tavoittelua ei voida pitää ehdottomana edellytyksenä, sillä verovelvollisen toiminta voidaan katsoa elinkeinotoiminnaksi, vaikka toimin-

²⁹ Ks. lisää tuloverotuksen eriytymisestä Wikström 1985.

³⁰ Kukkonen 2007, s.28.

³¹ Kulovaara 2010, s. 384.

³² Kukkonen 2007, s. 28.

³³ Esim. KonsAvl 2 §.

ta ei tähtäisikään voiton maksimointiin. Tulonmuodostusprosessin on kuitenkin oltava elinkeinotoiminnalle ominainen. EVL:n soveltamista joudutaan näin rajaamaan suhteessa esimerkiksi harrastustoimintaan ja harrastustoiminnasta on erotettava todellinen tulonhankinnan tavoite.³⁴ Ongelmana voiton tavoittelussa rajanvetokriteerinä lienee kuitenkin se, että oli yhtiön toiminta sitten EVL- tai TVL-toimintaa, on voiton tavoittelu yleensä yritystoimintaan sisäänrakennettua eli käytännössä lähes aina kun yhtiö harjoittaa mitä tahansa toimintaa, on tavoitteena tehdä voittoa.³⁵

Liiketoimintariski syntyy, kun tuotannontekijöitä asetetaan riskille alttiiksi voiton saamiseksi. Tätä mahdollisuutta toisaalta voittoon, toisaalta tappioon kutsutaan liiketoimintariskiksi.³⁶ Liiketoimintariski on tunnusmerkeistä melko konkreettinen, jota voi mitata esimerkiksi toimintaan sidotun pääoman, investointien ja lainarahoituksen määrän kautta.

Elinkeinotoiminta on itsenäistä toimintaa tapahtuessaan verovelvollisen omalla vastuulla ja omissa nimissä. Jos työtä tehdään vastiketta vastaan toiselle osapuolelle tämän valvonnan alaisena, on kyseessä palkkatyö. Joskus rajanveto voi olla vaikeaa esimerkiksi lääkärin käyttäessä ammattitaitoaan sekä itsenäisenä ammatinharjoittajana että työsuhteessa olevana³⁷.

Elinkeinotoiminnan piirteisiin kuuluvat myös muun muassa aktiivisuus, suunnitelmallisuus ja jatkuvuus³⁸. Näin ollen satunnaiset, yksittäiset kaupat ja muut toimet eivät siten vielä muodosta elinkeinotoimintaa³⁹. Vaatimus liiketoiminnan aktiivisuudesta liittyy läheisesti muihin elinkeinotoiminnan rajanvetokriteereihin, etenkin voiton tavoitteluun sekä toiminnan suunnitelmallisuuteen ja jatkuvuu-

³⁴ Toimintaan voidaan soveltaa EVL:a vasta sitten, kun se on jatkuvaa ja sillä tavoitellaan voitollista tulosta. Tikka – Juusela – Nykänen – Viitala 2013, Yritysverotus I-II, k. 6.3.2.

³⁵ Kulovaara 2010, s. 388.

³⁶ Wikström 2008, s. 218.

³⁷ Ks. esim. Verohallinnon ohje palkkaa vai työkorvausta 2118/31/2004.

³⁸ Ks. esim. KHO 2009:50. Ratkaisun perusteluissa todetaan, että toimintaan ei ollut liittynyt elinkeinotoiminnalle luonteenomaista jatkuvuutta, joten luovutusvoitto verotettiin tuloverolain mukaan.

³⁹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009, s.19.

teen. Aktiivisuus myös lisää riskipitoisuutta.⁴⁰ Aktiivisuus on hyvin abstrakti tunnusmerkki elinkeinotoiminnalle, joten tapaukset on arvioitava kokonaisharkinnan mukaan.

Ollakseen elinkeinotoimintaa, on toiminnan oltava suhteellisen laajaa, suunnitelmallista ja jatkuvaa. Tätäkin lienee vaikea mitata, joten kokonaisharkinta ratkaisee tämänkin tunnusmerkin tulkinnan. Jatkuvuuden ja suunnitelmallisuuden määritelmiä on jouduttu pohtimaan muun muassa ns. kirvesmiestapauksissa⁴¹. Esimerkiksi vuokraustoiminnassa eivät toiminnan volyyymi ja vuokrakohteiden runsaus yksinään riitä osoittamaan, että kyseessä olisi todella elinkeinotoiminnan harjoittaminen.

Voiton tavoittelu, liiketoimintariski, toiminnan aktiivisuus, suunnitelmallisuus ja laajuus ovat kaikki luonteeltaan melko abstrakteja tunnusmerkkejä, ja niille voi olla vaikeaa osoittaa selvärajaista sisältöä. Rajanvetokriteerejä ei ole tarkoituksenmukaistakaan arvioida erillisinä tunnusmerkkeinä, vaan olennaista on niiden kokonaisarviointi, jota sovelletaan aina tilannekohtaisesti.⁴²

On kuitenkin huomioitava, että välillä tunnusmerkistö ei vaikuttane kovin suuresti siihen, saavuttaako yhtiö EVL- statuksen vai ei. Konserniverokeskuksen asiakkaina olevien konsernien emoyhtiöinä toimivia holdingyhtiöitä on useissa ennakkotiedoissa pidetty poikkeuksetta elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä⁴³. Voitaneen olettaa, että koska kyseessä on ollut myös holdingyhtiöitä, ei toiminta aina ole ollut oikeuskirjallisuudessa vakiintuneen elinkeinotoiminnan tunnusmerkistön täyttäviä. Tunnusmerkistö on kuitenkin hyvä lähtökohta arvioitaessa sitä, harjoittaako yhtiö elinkeinotoimintaa ja onko tällöin oikeutettu luovuttamaan osakkeita EVL 6b §:n mukaisesti verovapaasti.

⁴⁰ Kulovaara 2010, s. 391.

⁴¹ Kyseessä on rakennusalan ammattimiesten toiminta, joka käsittää omakotitalojen rakentamista ja niiden myymistä usein omana asuntona käyttämisen jälkeen. Ks. esim. KHO 1982/5153.

⁴² Kulovaara 2010, s. 393.

⁴³ Haarala 2005, s.439.

2.4 Omaisuuslajit

Osakeluovutusten ja purkutuloksen verokohtelussa on olennaista pohtia aluksi harjoittaako luovuttaja tai jako-osan saaja EVL- vai TVL-toimintaa. Koska TVL-yhtiöllä ei voi olla käyttöomaisuusosakkeita, on tässä alaluvussa tarkoituksenmukaista selvittää omaisuuslajien ja etenkin käyttöomaisuuden määritelmät. EVL:ssa on määritelty neljä omaisuuslajia; rahoitusomaisuus (EVL 9 §), vaihto-omaisuus (EVL 10 §), sijoitusomaisuus (EVL 11 §) ja käyttöomaisuus (EVL 12 §). Näiden lisäksi yhtiöllä voi olla myös TVL-tulolähteeseen kuuluvia osakkeita. Nämä TVL-tulolähteeseen kuuluvat osakkeet ovat yhtiön passiivisia pitkäaikaisia arvopaperisijoituksia, joihin sovelletaan TVL 50 §:n säännöstä arvonalentumiseen ja luovutustappioihin liittyen⁴⁴. Seuraavaksi selvitetään lyhyesti omaisuuslajien määritelmät.

Hyödykkeiden käyttötarkoitus määrää sen, mihin omaisuuslajiin kukin hyödyke luetaan. Rahoitusomaisuudesta on säädetty EVL 9 §:ssä seuraavasti:

Rahoitusomaisuutta ovat rahat, pankki- ja tilisaamiset, saamavkselit sekä muut sellaiset rahoitusvarat.

Näin ollen rahoitusomaisuuteen voi poikkeuksellisesti kuulua käyttötarkoituksensa mukaan myös esimerkiksi arvopapereita, joita yhtiö on saanut asiakkaaltaan sijais suorituksina tai arvopapereita, jotka on hankittu kassareservin sijoittamiseksi. Kuitenkin omistujan muodostuessa pitkäksi saattaa omaisuuslaji vaihtua.⁴⁵ Rahoitusomaisuuteen kuuluvan arvopaperin arvonalentumisen hyväksyminen verotuksessa vähennyskelpoiseksi menoksi edellyttää arvonalentumisen lopullisuutta. Näin ollen esimerkiksi pörssikurssien alentuminen ei ole peruste arvonalentumisen hyväksymiseen vähennyskelpoisena menona.⁴⁶

Vaihto-omaisuudesta säädetään EVL 10 §:ssä seuraavaa:

⁴⁴ Verohallinnon yhtenäistämisohe 2011, k. 3.9.1.

⁴⁵ Verohallinnon yhtenäistämisohe 2011, k. 3.9.1. Pääsääntöisesti arvopaperi kuuluu rahoitusomaisuuteen enintään yhden tilikauden ajan.

⁴⁶ Verohallinnon yhtenäistämisohe 2011, k. 3.9.2.

Vaihto-omaisuutta ovat elinkeinotoiminnassa sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tarkoitetut kauppatavarat, raaka-aineet, puolivalmisteet ja muut hyödykkeet sekä elinkeinotoiminnassa kulutettaviksi tarkoitetut poltto- ja voiteluaineet ja muut tarvikkeet.

Koska vaihto-omaisuutta ovat kauppatavarat, jotka on lopulta tarkoitettu luovutettavaksi sellaisenaan tai jalostettuina, voi vaihto-omaisuutta olla esimerkiksi arvopaperikauppiaan myytäväksi tarkoitetut arvopaperit.⁴⁷ Arvonalentuminen, joka kohdistuu vaihto-omaisuuteen kuuluvaan arvopaperiin, otetaan verotuksessa huomioon hinnanlaskuvähennyksenä. Kun arvonalentuminen kohdistuu vaihto-omaisuuteen kuuluviin arvopapereihin, ei arvonalentumiselta edellytetä olennaisuutta tai pysyvyyttä kuten rahoitusomaisuuteen kuuluvissa arvopapereissa. Esimerkiksi pörssi- tai muuten noteerattujen osakkeiden osalta pörssikurssia pidetään riittävänä näyttönä.⁴⁸

Sijoitusomaisuus on määritelty EVL 11 §:ssä seuraavasti:

Sijoitusomaisuutta ovat raha-, vakuutus- ja eläkelaitosten varojen sijoittamiseksi tai sijoitusten turvaamiseksi hankkimat arvopaperit, kiinteistöt ja muu sellainen omaisuus, saamisia lukuun ottamatta.

Sijoitusomaisuuden käsite on alun alkaen syntynyt oikeuskäytännössä, mutta myöhemmin se on omaksuttu myös EVL:iin. Sijoitusomaisuutta voi siis olla, kuten EVL 11 §:ssä nimenomaisesti säädetään vain raha-, vakuutus- ja eläkelaitoksilla eikä muilla yrityksillä.⁴⁹

Edellä lueteltujen omaisuuslajien eli rahoitus- vaihto- ja sijoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat ovat siis laajan tulokäsitteen mukaan veronalaista tuloa ja vastaavasti hankintamenot vähennyskelpoista menoa. Näihin omaisuuslajeihin kuuluviin osakkeisiin sovelletaan samoja tulon veronalaisuutta,

⁴⁷ Verohallinnon yhtenäistämisohe 2011, k. 3.9.1.

⁴⁸ Verohallinnon yhtenäistämisohe 2011, k. 3.9.3.

⁴⁹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009, s. 280-281.

menon vähennyskelpoisuutta ja jaksottamista koskevia säännöksiä kuin kaikkiin muihinkin näihin omaisuuslajeihin kuuluviin hyödykkeisiin. Näin ollen sääntely on näiden omaisuuslajien kohdalla neutraalia. Käyttöomaisuuden kohdalla neutraalisuudesta ei voida puhua, sillä EVL 6b §:n säätäminen aiheuttaa poikkeaman tulonveronalaisuuden ja menon vähennyskelpoisuuden neutraalisuudessa.⁵⁰ Seuraavassa alaluvussa selvitetään tarkemmin käyttöomaisuuden ja etenkin käyttöomaisuusosakkeen määritelmää.

2.5 Käyttöomaisuus

2.5.1 Käyttöomaisuuden määritelmä

Käyttöomaisuus on EVL 12 §:ssä määritelty seuraavasti:

Käyttöomaisuutta ovat elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettut maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet, kalustot ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottoaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alue, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta.

Pykälässä ei siis ole määritelty sen tarkemmin sitä, mitä pysyvällä käytöllä tarkoitetaan. Käyttöomaisuuden yleiseksi kriteeriksi on oikeuskirjallisuudessa asetettu, että hyödyke on tarkoitettu pysyvästi käytettäväksi nimenomaan elinkeinotoiminnassa ja sen on käyttöarvoltaan palveltava elinkeinotoimintaa. Kuten tutkielmassa on jo aiemmin mainittu, vaihto-omaisuuteen luetaan luovutettavaksi tarkoitettut hyödykkeet ja kulutettaviksi tarkoitettut tarvikkeet. Näin ollen käyttö- ja vaihto-omaisuuden raja jää merkittävältä osiltaan riippumaan siitä, miten pysyvä käyttö erotetaan kulutuksesta. Tämä erottelu voidaan määritellä siten, että vaihto-omaisuuteen kuuluvat kvantitatiivisesti ”häviävät” tai olennaisesti vähenevät

⁵⁰ Penttilä 2010b, s. 4-5.

hyödykkeet, kun käyttöomaisuuteen kuuluvat hyödykkeet, jotka eivät ”häviä” vaan ovat käytössä useita kertoja⁵¹.

Käyttötarkoitus etenkin vaihto- ja käyttöomaisuuden välillä voi kuitenkin vaihtua, jolloin myös omaisuusryhmittely muuttuu⁵². Osakkeet kuuluvat yhtiön käyttöomaisuuteen silloin, kun niiden omistamisen tarkoituksena on lisätä yhtiön suoritteiden myyntiä tai helpottaa hyödykkeiden saantia⁵³. Vaikka käyttöomaisuuden määritelmä on legaalinen käsite, lainkohdan sanamuoto on sen verran yleisluontoinen, että se jättää tilaa oikeuskäytännön tekijöille⁵⁴.

Tutkielman kannalta käyttöomaisuuden määritelmän olennaisuus liittyy nimenomaan osakkeisiin. Osakkeita on yleensä pidettävä käyttöomaisuutena sekä silloin, kun yhtiöt toimivat eri tasoilla (pystysuora integraatio) että silloin, kun ne toimivat samalla tasolla joko samalla tai eri aloilla (vaakasuora integraatio). Koska tytä- ja sisaryhtiöiden osakkeet eivät yleensä voi olla rahoitus-, vaihtotai sijoitusomaisuutta, on niiden yleensä katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen. Ainoa vaihtoehto olisi niiden katsominen liikkeeseen kuulumattomaksi omaisuudeksi, eikä tämä yleensä ole EVL:n peruslinjan mukaista.⁵⁵

Edellä esitetyn mukaisesti ovat samaan konserniin kuuluvan yhtiön osakkeet emoyhtiön käyttöomaisuutta usein silloinkin, kun yhtiöt toimivat aivan eri toimialoilla. Samalla tavoin kuuluvat tuotantoa tai myyntiä harjoittavien ulkomaistenkin tytäryhtiöiden osakkeet usein emoyhtiön käyttöomaisuuteen. Myös osakeerät, jotka eivät perusta konsernisuhdetta ovat yleensä käyttöomaisuutta, jos yhtiöiden välillä vallitsee tietty toiminnallinen yhteys eivätkä osakkeet ole ainoastaan sijoitusmielessä hankittuja.⁵⁶ Käyttöomaisuutena voidaan siis pitää myös niin sanottuja strategisia osakeomistuksia. Tyypillisiä strategisia osakeomistuk-

⁵¹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009, s. 284.

⁵² Ks. esim. KHO 1974.

⁵³ Ks. esim. Kukkonen 2007, s.156, Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 289 – 290, KVL 1973:355, KVL 1970:163.

⁵⁴ Niskakangas 2007, s. 7.

⁵⁵ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 287-288, Kukkonen 2007, s.156.

⁵⁶ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 288.

sia voivat olla esimerkiksi lähialalla toimivan yhtiön osakkeet, joiden omistamisella tavoitellaan ainakin ensisijaisesti muita tarkoituksia kuin ainoastaan osinkotuottoja tai lyhyen aikavälin arvonnousuja.⁵⁷ Strategiset sijoitukset eivät kuitenkaan aina ole katsottu kuuluvaksi yhtiön käyttöomaisuuteen kuuluviksi. Yhtiöiden väliseen toiminnalliseen yhteyteen ja strategiaan osakeomistukseen palataan tutkielman luvussa 4.

2.5.2 Jaottelu EVL:n 12 §:n käyttöomaisuuteen ja TVL:n 53 §:n pitkäaikaisiin sijoituksiin

Etenkin niissä tilanteissa, joissa yhtiöiden välillä ei ole konsernisuhdetta, joudutaan väistämättä pohtimaan rajanvetoa TVL:n pitkäaikaisten sijoitusten ja EVL:n käyttöomaisuusosakkeiden välillä. Käyttöomaisuuden käsitettä onkin tarkasteltu paljon oikeuskirjallisuudessa ja tulkintavaikeudet näkyvät myös oikeuskäytännössä⁵⁸. Mikäli luovuttavan yhtiön toiminnan luonne muuttuu, ja yhtiöiden välinen toiminnallinen yhteys on ollut katkenneena, on mahdollista, että myös luovutettavien osakkeiden käyttöomaisuusluonteen katsotaan loppuneen. Tällöin osakkeiden tulkitaan yleensä kuuluvan liiketoimintaan kuulumattomiksi ja näin ollen niiden katsotaan kuuluvan yhtiön TVL-omaisuuteen.⁵⁹

Yhtiöllä voi olla hyödykkeitä, joita käytetään osittain elinkeinotoiminnassa ja osittain yksityisissä tms. tarkoituksissa. EVL 53 §:ssä on säädetty rajanvedosta kyseisten hyödykkeiden osalta. Pykälässä säädetään seuraavanlaisesti:

Jos kiinteistöä käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin, kuten tehdas-, työpaja-, liike- tai hallintotarkoituksiin taikka henkilökunnan asumis- tai sosiaalitarkoituksiin, kiinteistö kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

⁵⁷ Verohallinnon ohje yhteisön osakkeiden luovutusten verokohteluun 2012.

⁵⁸ Näihin tulkintavaikeuksiin ja erityiskysymyksiin palataan tarkemmin luvussa 4.

⁵⁹ Ks. esim. KHO:2010:50, KVL 2005/11. Hyödykkeen käyttötarkoitus osoittautuu määrääväksi. Esimerkiksi laitoksen toimitilojen tai henkilökunnan asunnoiksi tarkoitettujen huoneistojen hallintaan oikeuttavat osakkeet on luettava käyttöomaisuuteen.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös muuta hyödykettä kuin kiinteistöä, jota käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoiminnassa (21.12.2000/1168).

Pykälän nimenomaisessa sanamuodossa todetaan, että kiinteistö tai hyödyke kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos sitä käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoimintaa edistäviin tarkoituksiin. Tällöin ainoastaan se osa hankintamenosta, jota on tosiasiallisesti käytetty tulon hankkimiseen tai säilyttämiseen, voidaan pitää luonnollisena vähennyksenä. Näin myös hankintamenosta tehty poisto jaetaan vähennyskelpoiseen ja vähennyskelvottomaan osaan. Kun hyödykettä käytetään pääasiallisesti yksityistaloudessa, se ei millään osin kuulu elinkeinotoiminnan varoihin eikä näin ollen voi myöskään kuulua yhtiön käyttöomaisuuteen.⁶⁰

Puhuttaessa pääasiallisesti elinkeinotoimintaa edistävästä tarkoituksesta voidaan rajanvetona pitää tilannetta, jossa yli puolet esimerkiksi kiinteistöistä on elinkeinotoiminnan käytössä. Tällöin kiinteistön ja siitä saatavien tulojen katsotaan kuuluvan yhtiön elinkeinotoimintaan ja näin myös EVL-tulolähteeseen.⁶¹ Pysyvästi ulkopuoliselle vuokralle annettua kiinteistöä ei yleensä voida pitää yrityksen oman elinkeinotoiminnan käytössä olevana, vaan se muodostaa osan TVL-tulolähteestä. Kuitenkin yhtiön toimintaan läheisesti liittyvään tarkoitukseen vuokrattu kiinteistö voidaan lukea EVL-tulolähteeseen kuuluvaksi. Tästä esimerkkinä voidaan mainita samaan konserniin kuuluvalla toisella yhtiöllä vuokratu kiinteistö tai sen osa.⁶²

Vuonna 2000 EVL 53 §:n lisättiin 2 momentti, jonka mukaan pääasiallisuuskriteeri ratkaisee muidenkin hyödykkeiden kuin vain kiinteistöjen kohdalla näiden tulolähdejaottelun EVL- ja TVL-tulolähteeseen.⁶³ Tulolähdejaottelun tarkoituk-

⁶⁰ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 285 – 286. Esimerkiksi yksityisliikkeen käyttöomaisuuteen voi kuulua auto, jota käytetään myös yrittäjän yksityisajoihin. Yksityisajoja vastaava määrä ei tällöin ole vähennyskelpoista, ja näistä johtuvat menot poistot mukaan lukien on tuloutettava elinkeinotulolähteen tuloa laskettaessa EVL 51b §:n mukaisesti. Kiinteistöjen ja osakehuoneistojen kuulumista yhtiön käyttöomaisuuteen on käsitelty oikeuskäytännössäkin paljon. Ks. esim. Vaasan HAO 14.4.2000 00/0260/1.

⁶¹ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 697.

⁶² Ks. esim. KHO 1980 II 539, KHO 1990 B 505, KVL 2008/24.

⁶³ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 699.

senä nykyisessä verojärjestelmässä on se, että erilaiset taloudelliset toiminnot pidetään erillisinä laskentayksikköinä⁶⁴. EVL 53.2 § helpottaa tulkitsemaan erilaisia tilanteita ja on lain määräämä ohjenuora myös pohdittaessa osakkeiden kuulumista käyttöomaisuuteen tai vaihtoehtoisesti TVL:n pitkäaikaisiin sijoituksiin. Säännöstä noudatetaan myös nettovarallisuuden laskennassa⁶⁵.

Pohdittaessa rajanvetoa siihen, kuuluuko hyödyke EVL:n käyttöomaisuuteen vai TVL:n pitkäaikaisiin sijoituksiin voidaan esittää kysymys palveleeko hyödyke käyttöarvollaan verovelvollisen *varsinaista* elinkeinotoimintaa. Hallituksen esityksessä 200/1992 erottelu määriteltiin siten, että käyttöomaisuuden hankintameno kohdistuu verovelvollisen varsinaiseen suoritustuotantoon ja on sen kannalta *välttämätön*. Arvopaperien kohdalla lienee ajoittain hankalampi esittää se, että arvopaperit on hankittu nimenomaisesti lisätäkseen suoritteidensa menekkiä ja olisi näin ollen katsottava yhtiön käyttöomaisuuteen. Toisaalta voitaisiin olettaa, että kaikki osakkeet, joita yhtiö on hankkinut, on tarkoitettu jollain tasolla edistämään yhtiön liiketoimintaa vähintään kasvattamalla varallisuutta.

Se, että vuonna 2004 luodussa EVL 6b §:ssä verovapaus on rajattu käsittämään ainoastaan käyttöomaisuusosakkeet, on nostanut niin käyttöomaisuuden käsitteen kuin tulolähdejaonkin sisällön arvoa huomattavasti⁶⁶.

2.6 Tulolähdejaon nykytilanne

Oikeuskirjallisuudessa on viime vuosina pohdittu tulolähdejaon tarpeellisuutta ja sitä, tulisiko se poistaa. Tulolähdejako aiheuttaa monenlaisia rajanvetotilanteita myös muiden yhtiömuotojen kuin osakeyhtiöiden verotuksessa⁶⁷. Tulolähdejako on jakanut mielipiteitä, mutta useat tahot ovat päätyneet siihen, että jos tuloläh-

⁶⁴ Ks. HE 200/1992, k. 4.1.

⁶⁵ Ks. esim KHO 1998:84.

⁶⁶ Ennen vuotta 2004 syntyneestä oikeuskäytännöstä ei löydy vastauksia nykyisiin tulkintaongelmiin, koska säännökset poikkeavat olennaisesti vanhoista verovapausajan säännöksistä. Penttilä 2010b, s. 2.

⁶⁷ Asiasta enemmän esim. Järvenoja 2013, s. 171-176.

dejako poistettaisiin, tulisi tilalle luoda jokin vastaavanlainen järjestelmä⁶⁸. Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistio julkaistiin 12.6.2013. Muistiossa otettiin kantaa tulolähdejaon poistamisen mahdollisuuteen ja keinoihin. Koska tulolähdejaon poistaminen voisi vaikuttaa käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisten luovutusvoittojen arviointiin, on olennaista arvioida lyhyesti työryhmän pääkohtia liittyen aiheeseen.

Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistiossa pohditaan tulolähdejaon ongelmallisuutta arvioitaessa elinkeinotoiminnan ja eri omaisuuslajien tunnusmerkkejä. Työryhmän näkemyksen mukaan tulolähdejako perustuvaa tappiontasajärjestelmää voisi uudistaa laajentamalla EVL:n soveltamisalaa kaikkien osakeyhtiön harjoittamaan tulonhankkimistoimintaan. Tällöin kaiken tulonhankkimistoiminnan tulos laskettaisiin EVL:n mukaisesti⁶⁹. Tämä tarkoittaisi sitä, että myös muun toiminnan ja maatalouden tulolähteen tulot verotettaisiin EVL:n mukaisesti silloin, kun kyseessä on osakeyhtiö.

Keinot tulolähdejaon poistamiseen, joita muistiossa arvioidaan, ovat elinkeinotoiminnan käsitteen laajentaminen tai elinkeinoverolain soveltamisalan laajentaminen kaikkien osakeyhtiön harjoittamaan tulonhankkimistoimintaan. Elinkeinoverolain soveltamisalan laajentamisen seurauksena myös muun toiminnan tulolähteeseen kuuluvat tulot ja menot kuuluisivat elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos kyse tosiasiallisesti on tulon hankkimisesta. Muistion mukaan elinkeinoverolain soveltamisalan laajentuessa elinkeinoverolain omaisuuslajien määrittelyä tulisi laajentaa kattamaan kaikki tulonhankkimistoiminnassa olevat varallisuuserät. Muita kuin tulonhankkimistarkoituksessa omistettuja varoja ei tarvitsisi sijoittaa elinkeinoverolain omaisuuslajeihin. Vaikeutena voisi olla tiettyjen aiemmin TVL-lähteessä verotettujen osakkeiden kohdistaminen.

Työryhmä on listannut tulolähdejaon tulkintaongelmiksi muun muassa arvopapereiden ja kiinteistöjen omistuksen ja käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus-

⁶⁸ Ks. Esim Kukkonen 2010, s. 55.

⁶⁹ Tulolähdejaon poistamista olisi muistion mukaan arvioitava kaikissa yritysmuodoissa, jotta yritysmuotojen väliset erot eivät kasvaisi.

sääntelyn aiheuttaman jännitteen elinkeinoverolain ja tuloverolain välille. Tulolähdejaon poistaminen yksinkertaistaisi työryhmän mukaan nykyjärjestelmää, jossa eri omaisuuslajien ja muun toiminnan tulolähteeseen kuuluvien varojen määrittely on osoittautunut vaikeaksi. Työryhmä arvioi omaisuuslajijaottelun kehittämistä uuden omaisuuslajin näkökulmasta. Tämä omaisuuslaji voitaisiin luoda elinkeinoverolain sisälle. Uusi omaisuuslaji kattaisi enemmistön nykyisin muun toiminnan tulolähteeseen kuuluvista omaisuuseristä, joita käytetään tulonhankkimistoiminnassa. Omaisuuslajin luonne olisi sijoitusluonteinen ja tällaisen omaisuuden verokohtelun tulisi olla neutraalia suhteessa tuloverolain mukaan verotettavaan omaisuuteen, jotta tulolähdejaon poistaminen ei lisäisi eri toimintamuotojen välisiä eroja. Näin ollen sijoitusluonteisen omaisuuden luovutusvoitto olisi veronalaista.

Käytännössä uusi omaisuuslaji vaikuttaisi olevan muun toiminnan tulolähteen pitkäaikaisten sijoitusten korvaaja ja samat rajanveto-ongelmat tutkielman tutkimuskysymysten kannalta saattaisivat säilyä ilman tulolähdejakoakin; uutena tulkintaongelmana olisi se, milloin osakkeet ovat käyttöomaisuutta ja milloin osakkeet kuuluisivat uuteen viidenteen omaisuuslajiin. Uuden omaisuuslajin luominen ja tulolähdejaon poistaminen kylläkin selkeyttäisi nyt melko raskasta tulolähdejaosta johtuvaa rakennetta. Muistiossa kirjoitetaan, ettei uuden omaisuuslajin säätämällä ratkaistaisi kaikkia nykyjärjestelmän ongelmia vaan se olisi lähinnä elinkeinoverolain omaisuuslajijaottelua päivittävä ratkaisu. Arvioitavaksi kysymykseksi tulisi myös se, kuuluisiko veronalaisten käyttöomaisuusosakeluovutusten olla vähennettävissä sijoitusluontoisten omaisuuserien luovutusvoittoja ja -tappioita vastaan.

Eräs mielenkiintoinen kysymys on se, kuinka uusi omaisuuslaji vaikuttaisi holdingyhtiöiden⁷⁰ asemaan. Muistiossa todetaan, että ongelmien välttämiseksi olisi eri omaisuuslajien tunnusmerkkejä täsmennettävä. Täsmennyksillä vältettäisiin tulkinnallisia tilanteita liittyen esimerkiksi holdingyhtiöihin, arvopaperikaupan

⁷⁰ Holdingyhtiöt ovat yhtiöitä, jotka on perustettu hallinnoimaan ja omistamaan arvopapereita holdingyhtiön omistajien puolesta. Ks. lisää esim. Mattila 2009, s.134.

harjoittamiseen ja kiinteistöihin. Täsmennyksien tulisi olla varsin tarkkoja, jotta edellä mainittuihin tilanteisiin liittyvät tulkintakysymykset voitaisiin välttää.

Uuden omaisuuslajin luominen tulolähdejaon tilalle ei mitä todennäköisimmin olisi huono ratkaisu, mutta tämän tutkielman kannalta se ei välttämättä toisi helpotusta tutkimuskysymyksiin tai nykyoikeuskäytännön ongelmakohtiin. Tulolähdejaon poisto vastaisi siihen, ettei elinkeinotoiminnan käsitettä tarvitsisi pohtia, vaan tulkinnallisuus liittyisi ainoastaan omaisuuslajikysymyksiin. Tämänhetkiset tulkintakysymykset liittyen elinkeinotoiminnan käsitteeseen voisivat vähentyä, jos omaisuuslajien määritelmiä täsmennettäisi hyvin tarkasti. Tämä voi kuitenkin olla käytännössä hankalaa.

Seuraavassa luvussa 3 käsitellään EVL 6b §:n verovapaiden luovutusten edellytyksiä, jotta myöhemmin luvussa 4 voidaan tarkastella verovapaiden luovutusten oikeuskäytännössä ilmenneitä tulkintakysymyksiä ja rajanvetotilanteita.

3. EVL 6b §:N MUKAISTEN VEROVAPAI DEN LUOVUTUSTEN EDELLYTYKSET

3.1 Sääntelyn taustaa

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapautta koskeva sääntely tuli voimaan 19.5.2004. Verovapaista osakeluovutuksista säännellään EVL 6.1 §:n kohdassa 1 sekä EVL 6b §:n 1 ja 2 momentissa. Sääntelyn synty miselle on moninaisia syitä. Elinkeinoverolain lähtökohta on, että kaikki elinkeinotoiminnassa käytetyistä hyödykkeistä saadut luovutushinnat ovat veronalaista tuloa. Tämä lähtökohta on nähtävissä EVL 5 §:n 1 kohdasta, jossa säädetään, että vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet ovat veronalaista tuloa EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetyin poikkeuksin. Vähennyskelpoista ovat vastaavasti kaikki tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset, niin kauan kun nämä liittyvät elinkeinotoimintaan.

Osakkeiden osalta laajan tulokäsitteen kiinni pitäminen on ollut hankalampaa kuin muissa hyödykeryhmissä. Ennen vuoden 2004 uudistusta on osakkeiden verotuskohtelu muuttunut useaan otteeseen. Vuosina 1969 – 1985 käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnat olivat viiden vuoden omistusaajan jälkeen kokonaan verovapaita. Vuosina 1986 – 1992 luovutushinnasta osa oli yhtiön veronalaista tuloa. Vuoden 1993 alusta käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnat olivat puolestaan täysin veronalaisia. Vuoden 2004 uudistuksen jälkeen osakkeiden verovapaus tietyin edellytyksin toteutui jälleen. Tällä kertaa suurena syynä verovapaudelle oli verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukyvy n turvaaminen.⁷¹ Etenkään suuryritysten rakenneratkaisuja ei haluttu vaikeuttaa, sillä verokohtelun koettiin vaikuttavan huomattavasti myös yhtiöiden sijoittautumis-

⁷¹ Penttilä 2010b, s. 1-2.

ratkaisuihin. Riski siihen, että suuremmat yhtiöt siirtäisivät toimintansa pois Suomesta verotuksellisista syistä, oli liian suuri.⁷²

Osakkeiden verovapauden taustat liittyvät siis vahvasti veropoliittisiin syihin ja nimenomaan kansainvälisen kilpailukyvyn turvaamiseen. Vuoden 2004 yritys- ja pääomaverouudistuksen valmistelu alkoi 19.6.2001 perustetusta tuloverotuksen kehittämistyöryhmästä⁷³. Arvelan työryhmän tehtävänä oli kartoittaa Suomen verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky keskipitkällä aikavälillä. Kehittämistyöryhmän tehtäväksi annettiin ensisijaisesti verojärjestelmän kilpailukyvyn ja tämän turvaamisen kehittäminen sekä verojärjestelmän kansallisen ja kansainvälisen hyväksyttävyyden arviointi⁷⁴. On melko yllättävää, että työryhmä ei puoltanut edes luovutusvoittojen osittaista verovapautta. Verokilpailun on arvioitu loppujen lopuksi olleen vahvin tekijä, joka sai Suomen seuraamaan muun muassa Ruotsia luovutusvoittojen verokohtelussa ja lopulta lainsäätäjä valitsikin osakkuusvapautuksen⁷⁵.

Vuoden 2004 uudistus oli siltäkin kannalta merkittävä, että sillä linjattiin veropoliittikkaa täysin uuteen suuntaan; Suomessa on erityisesti 1980-luvulta saakka noudatettu tiiviin veropohjan ja kohtuullisten verokantojen veropoliittikkaa ja tilalle tuli uusi kansainvälisen toimintaympäristön innoittama veropoliittinen linjaus⁷⁶. Verovapaus oli näin ollen merkittävä uudistus Suomen laajaan tulojen veronalaisuuteen.

3.2 Luovutusvoiton verovapauden soveltamisala

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapautta koskeva sääntely tuli voimaan keväällä 2004. Verovapaista osakeluovutuksista säännellään EVL 6.1

⁷² Niskakangas 2004, s. 203.

⁷³ Tuloverotuksen kehittämistyöryhmää kutsutaan myös Arvelan työryhmäksi sitä johtaneen Lasse Arvelan mukaan.

⁷⁴ VM 19.6.2001.

⁷⁵ Keskitalo 2012, s. 201-202.

⁷⁶ Keskitalo 2012, s. 203.

§:n kohdassa 1 sekä EVL 6b §:n 1 ja 2 momentissa. Edellytykset voidaan jakaa subjektia ja objektia koskeviin edellytyksiin⁷⁷.

Yhtiön on siis mahdollista luovuttaa osakkeita verovapaasti säännösten ehtojen toteutuessa. Verovapaus on rajattu koskemaan ainoastaan tilanteita, joissa sekä luovuttaja että luovutuksen kohde täyttävät EVL:ssä määritellyt edellytykset kokonaisuudessaan⁷⁸. Ehdot on laissa säädetty hyvin tarkasti. Mikäli edellytykset eivät toteudu, verotetaan luovutus normaalien säännösten mukaan. Se, että verovapaus sidottiin osakkeiden omaisuuslajia, tulolähdesidonnaista, omistusaikaa ja -osuutta koskeviin osittain tulkinnanvaraisiin edellytyksiin aiheuttaa yhtiöille ongelmatilanteita. Sulkusäännösten pääasiallisena tavoitteena on estää liiallista verosuunnittelua.⁷⁹ Tilanteissa, joissa luovutusvoitto on verovapaa, olisi luovutustappio vastaavasti vähennyskelvoton⁸⁰.

Omaisuuslajin määrittelyn lisäksi lienee EVL-statuksen määrittelyssä suurimmat tulkintaongelmat. Tulolähdejaon rajanveto EVL:n ja TVL:n välillä on usein kuin veteen piirretty viiva. Oikeuskäytäntö on ollut melko tiukkaa edellytysten täyttymisten tulkinnassa ja myös tulolähdejakokysymyksissä. Esimerkiksi Rovaniemen HAO on ratkaisussa 06.07.2011 11/0273/1 katsonut, että muut käyttöomaisuusosakkeiden verovapaan luovutuksen edellytykset täytyivät, mutta saajayhtiön ei koettu omaavan EVL-statusta. Näin ollen osakkeiden luovutus ei ollut verovapaa. Seuraavissa luvuissa tutkitaan tarkemmin laissa annettujen edellytysten toteutumista ja tulkintaongelmia.

⁷⁷ Penttilä 2013, s. 336.

⁷⁸ Verohallinnon ohje yhteisön osakkeiden luovutusten verokohteluun 2012.

⁷⁹ Raitasuo 2011, s. 310.

⁸⁰ Ks. Tappiontasauksesta lisää esim. Nuotio 2012. Tässä tutkielmassa ei tarkastella tappiontasauksista sen tarkemmin. On kuitenkin huomionarvoista, ettei yhtiöille välttämättä ole aina edullisinta, että osakkeiden katsotaan kuuluvan yhtiön käyttöomaisuuteen. Mikäli osakkeiden luovutuksesta syntyisi tappio, olisi se verotuksen symmetriaperiaatteen mukaisesti vähennyskelvoton.

3.3 Luovuttajaa koskevat edellytykset

EVL 6.1 §:n 1 kohdassa säädetään käyttöomaisuusosakkeiden luovuttajaa koskevat säännökset, jotka ovat seuraavanlaiset:

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan sekä säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyhtiön saamat käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat siten kuin 6 b §:ssä säädetään

Verovapaita luovutuksia voivat näin ollen tehdä ainoastaan EVL-tulolähteeseen kuuluvat yhtiöt, eikä vastaavia säännöksiä ole TVL:ssä. Sillä ei ole merkitystä, onko luovuttaja julkisesti noteerattu vai noteeraamaton yhtiö. Luovutusvoiton verovapaus koskee myös ulkomaisia yhtiöitä tilanteissa, joissa luovutettavat osakkeet liittyvät yhteisön Suomessa olevaan kiinteään toimipaikkaan⁸¹. Luovutusvoiton verovapauden piiriä on lisäksi rajattu siten, että verovapaus ei koske yhtiöitä, jotka harjoittavat pääomasijoitustoimintaa. Osakkeiden luovutusvoitot ovat pääomasijoitustoimintaa harjoittavalle yhteisölle siten täysimääräisesti veronalaista tuloa.⁸²

3.3.1 Pääomasijoitustoiminta

Pääomasijoitustoimintaa ei ole määritelty laissa. Sen tunnusmerkit ovat kuitenkin melko selkeät. Pääomasijoitustoimintaa harjoittavat yhtiöt perustetaan tyypillisesti harjoittamaan ainoastaan tätä toimintaa. Pääomasijoitustoiminnalle on ominaista, että toimialalla toimivat pääomasijoitusorganisaatiot sijoittavat varo-

⁸¹ HE 92/2004 mukaan verovapaussäännöksiä sovelletaan kaikkiin Suomessa verovelvollisiin elinkeinonharjoittajiin eli sellaisiin verovelvollisiin, joilla on kotipaikka Suomessa tai joiden täällä olevaan kiinteään toimipaikkaan osakkeet kuuluvat. Yhteisöjä koskien ei ole erityissäännöksiä. Veronalaisuuteen ei vaikuta se, onko omistettava yhtiö ulkomaalainen. Kansainvälisessä verotuksessa noudatettavien periaatteiden mukaan yrityksen liikeosakkeiden luovutusvoitto voidaan verottaa siinä valtiossa, missä yritys harjoittaa liiketoimintaa.

⁸² Verohallinnon ohje yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelusta 2012.

jaan julkisesti noteeraamattomiin yrityksiin. Ratkaisua siitä, harjoittaako yhteisö pääomasijoitustoimintaa, ei tehdä muodollisin perustein vaan toiminnan kokonaisarviointiin pohjautuen. Pääomasijoitustoiminnalla tarkoitetaan varojen sijoittamista kohdeyrityksiin, joihin liittyy korkea riski ja korkea tuottomahdollisuus.⁸³

Vaikka pääomasijoitustoiminta on suljettu verovapaussäännösten ulkopuolelle, on esitetty erilaisia tulkintoja liittyen pääomasijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön muihin kuin pääomasijoitustoimintaan liittyviin osakeluovutuksiin. KHO:n ratkaisussa 23.6.2009/1619 pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö luovutti sellaiset käyttöomaisuuteensa kuuluvat osakkeet, jotka se selitti alun perin hankitun yhtiön pysyvään omistukseen. Osakkeiden ei silti katsottu olevan verovapaasti luovutettavia yhtiön toiminnan pääomasijoitustoiminta luonteensa takia.⁸⁴ Verotuksen oikeudenmukaisuus kärsii tässä ratkaisussa. Toisaalta pääomasijoitustoiminnan jättäminen säännöksen ulkopuolelle on perusteltua, koska muutoin yhden toimialan yritystoiminta voisi olla täysin verovapaata. Hallituksen esityksessä 92/2004 päätöstä perustellaankin eri yritysmuotojen neutraalin verokohtelun kautta⁸⁵.

Koska pääomasijoitustoiminta on jätetty verovapauden ulkopuolelle, on erääksi kysymykseksi noussut esiin se, olisiko holdingyhtiö luokiteltava pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi. Rajanvedolla voi olla suuriakin vaikutuksia, sillä EVL-statuksen omaavan holdingyhtiön pitkäaikaiset sijoitukset saatetaan katsoa käyttöomaisuudeksi ja näin ollen verovapaiksi luovutuksiksi. Tämän takia seuraavassa alaluvussa käsitellään lyhyesti holdingyhtiöiden asemaa verovapaussäännöstöä tulkittaessa.

⁸³ Verohallinnon ohje yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelusta 2012 ja HE 92/2004.

⁸⁴ Tapausta on osin selitetty myös sillä, että luovutettavat osakkeet tosiasiasa kuuluivat pääomasijoitustoimintaan eikä niiden luovutusta tämän takia voitu katsoa verovapaaksi. Ks. myös KVL 2005/11, jossa käyttöomaisuusosakkeiden verovapaa luovutusvoitto hyväksyttiin.

⁸⁵ On kuitenkin huomioitava, että muissa Pohjoismaissa ei vastaavaa pääomasijoitustoimintaa koskevaa rajoitusta osakeluovutusten verovapauteen liittyen ole. Muiden pohjoismaiden verovapaiden osakeluovutusten edellytyksiä on käsitelty enemmän luvussa viisi.

3.3.2 Holdingyhtiöiden asema

EVL- ja TVL-tulolähteen rajanveto käyttöomaisuusosakkeiden luovutustilanteissa on noussut pinnalle holdingyhtiöiden verotuskysymyksissä. Holdingyhtiöt voidaan määritellä yleisluontoisesti olevan yhtiöitä, jotka on perustettu hallinnoimaan ja omistamaan arvopapereita holdingyhtiön omistajien puolesta.⁸⁶ Perustilanne holdingyhtiön mukaisessa omistusrakenteessa siis on, että omistajayrittäjällä on suora osakeomistus holdingyhtiöön, jota verotetaan TVL:n mukaan. Holdingyhtiöllä on puolestaan omistussuhde toiseen osakeyhtiöön, joiden välistä luovutusvoittoverotusta käsitellään EVL:n mukaisesti. Kyseessä on ns. välillinen myynti. Välittömän myynnin tilanteessa on omistajalla suora osakeomistus yhtiöön ilman ”väliyhtiötä” eli holdingyhtiötä.⁸⁷

Konserni on yksinkertaisimmalta malliltaan emon ja tyttären muodostama kahden yhtiön yhdistelmä, jossa emoyhtiö hallinnoi ja tytäryhtiö harjoittaa itse liiketoimintaa. Tällaisessa tilanteessa kumpaakin yhtiötä on yleensä verotettu elinkeinoverolain mukaisesti. Holdingyhtiön toiminnan on kuitenkin palveltava elinkeinotoimintaa harjoittavaa konserniyhtiötä. EVL 6b §:n verovapaussäännöksen myötä emo- eli holdingyhtiön verotustilanne sai täysin uuden ulottuvuuden. Samalla myös konsernin käsitettä laajennettiin verotuksessa.⁸⁸

Ongelmaksi on muodostunut näiden yhtiöiden tulolähdejaon rajaamisen horjuvuus vanhemmassa oikeuskäytännössä. Holdingyhtiöihin sovellettavasta verolaista ei ole yksiselitteistä KHO:n prejudikatuuria. Myös holdingyhtiöiden määrittely on ollut ongelmallista, sillä nimitystä käytetään hyvinkin erilaisten yhtiöiden toimintaa kuvattaessa.⁸⁹ Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että raja EVL:n ja TVL:n välillä kulkee holdingyhtiöiden sisällä. Tämä tarkoittaa, että osaa yhtiöistä verotetaan EVL:n ja osaa TVL:n mukaan.⁹⁰ Koska käyttöomaisuusosakkeiden

⁸⁶ Mattila 2009, s.134.

⁸⁷ Kukkonen 2010, s. 377.

⁸⁸ Kukkonen – Walden 2009, s. 66.

⁸⁹ Raitasuo 2011, s.311.

⁹⁰ Mattila 2009, s. 134.

verovapaat luovutukset koskevat vain EVL-yhtiöitä, ovat holdingyhtiöt hankalassa asemassa pykälän kannalta. EVL:n soveltamisen piiriin ovat yleensä päässeet yhtiöt, jotka ovat osa laajempaa konsernia. Tämä aiheuttaa luonnollisesti hankaluuksia yhdenmukaisen verotuksen toimittamisessa.

Tulkintaongelma koskee erityisesti emoyhtiöitä, joiden toiminta rajoittuu pääasiassa osakkeiden tai konserniyhtiöiden käytössä olevien kiinteistöjen tai toimitilojen omistamiseen. Pelkkä osakkeiden omistaminen kuitenkin riittänee holdingyhtiön elinkeinotoiminnaksi, jos omistetut yhtiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa. Rajatapaukset lienevät vaikeimpia silloin, kun omistettujen yhtiöiden elinkeinotoiminta on liiketoiminnalle annetun tunnusmerkistön osalta tulkinnanvarainen. Konsernirakenteen merkitykseen verovapaussäännöstöä sovellettaessa palataan tarkemmin seuraavassa pääluvussa.

3.4 Luovutuksen kohdetta koskevat edellytykset

Luovutuskohdetta koskevista edellytyksistä säädetään EVL 6b §:n 1 ja 2 momentissa seuraavanlaisesti:

Edellä 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön saama käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinta ei ole veronalaista tuloa eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoinen meno, jos osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia.

Osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, jos

1) verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään kymmenen prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin,

2) luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö taikka osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, ja

3) luovutuksen kohteena oleva yhtiö on kotimainen tai sellainen yhtiö, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa, taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.

Luovutuksen kohdetta koskevia edellytyksiä on itse laissa määritelty paljon. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että luovutuksen kohteena tulee olla osake. Tämä sulkee pois esimerkiksi osuuskunnan osuudet sekä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiöosuudet. Näistä saadut luovutusvoitot ovat edelleen täysin veronalaisia. Myöskään omien osakkeiden luovuttamista ei ole pidetty käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksena⁹¹.

Kymmenen prosentin omistusosuutta pidetään rajana yhteisön saamien suorasijoitusosinkojen määrittelyssä. Johdonmukaisuuden takia käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksissa sovelletaan niin ikään kymmenen prosentin omistusrajaa; kymmenen prosentin omistusosuus on yleisesti käytetty ja myös Suomen verolainsäädännössä omaksuttu raja.⁹² Kymmenen prosentin omistusosuus on käytössä myös tietyissä muissa lain määrittämässä luovutustilanteissa, kuten TVL 48 §:n sukupolvenvaihdoshuojennuksen kohdalla. Omistusosuusvaatimus on olennainen kohta momentissa myös sen perusteella, että pystytään turvaamaan luovutettavien osakkeiden lain edellyttämä käyttöomaisuusluonne. Luovutettavien osakkeiden ei tarvitse edustaa kymmentä prosenttia luovutettavan yhtiön osakepääomasta, vaan kyseisten osakkeiden tulee sisältyä näin omistettuihin osakkeisiin. Osakkeita voidaan näin ollen myydä use-

⁹¹ Verohallinnon ohje yhteisön osakkeiden luovutusten verokohteluun 2012. Ohjeessa todetaan, että verolainsäädäntö ei sisällä omien osakkeiden hankkimista koskevia erityissäännöksiä. Oikeuskäytännössä on katsottu, että omien osakkeiden myyntivoitto on liikeomaisuuden luovutuksesta saatua veronalaista elinkeinotuloa (KHO 2003:19). Verohallituksen käsityksen mukaan omien osakkeiden luovutusta ei voida omien osakkeiden erityispiirteiden vuoksi pitää käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksena, koska elinkeinoverolain 12 §:n mukaan käyttöomaisuutta ovat elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitetut hyödykkeet. Ks. myös KHO 11.04.2003/941.

⁹² Myös EU:n emo-tytäryhtiödirektiivissä suorasijoitusosion raja on kymmenen prosenttia. Juusela 2004, s. 186.

ammassa erässä verovapaasti, niin kauan kun omistusosuus säilyy kuitenkin vähintään kymmenessä prosentissa.⁹³

Kuten EVL 6b §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään, verovelvollisen on omistettava osakkeet vähintään yhden vuoden verran, jotta osakkeet voidaan luovuttaa verovapaasti. Yhden vuoden omistusaikavaatimus huomioiden, osakkeet voidaan luovuttaa myös useammassa erässä vuoden sisällä siitä, kun omistusosuus on ollut vähintään kymmenen prosenttia.⁹⁴ Pelkkä omistusosuutta koskeva alaraja johtaisi siihen, että verovapauden voisi saavuttaa esimerkiksi vain päivän tai kahden mittaisella omistuksella⁹⁵. Tämä ei olisi tarkoituksenmukaista. Osakeomistuksen vaihdellessa kymmenen prosentin molemmin puolin verokohtelu muuttuisi päinvastaiseksi, mikä taas voisi johtaa perusteettomaan verosuunnitteluun. Tämän takia oli säädettävä myös vähimmäisomistusaikaa koskeva säännös.⁹⁶

Syynä vähintään yhden vuoden omistusaikavaatimukselle oli tarkoitus rajoittaa osakeluovutusten verovapaus ainoastaan pysyväisluonteisiin suorasijoitusosakkeisiin ja jättää ulkopuolelle pienet, niin sanotut portfoliosijoitukset. Samankaltainen rajoitus omistusajan suhteen on ollut käytössä useissa EU-maissa, kuten esimerkiksi Iso-Britanniassa, Belgiassa ja Italiassa. Näilläkin mailloilla omistusaikavaatimus on Suomen tapaan yksi vuosi.⁹⁷

Pykälässä on useita tulkintaongelmia, kuten se voidaanko osakkeiden katsoa kuuluvan elinkeinotoimintaan ja näin myös EVL-tulolähteeseen, jolloin käyttöomaisuus-käsitteen ja TVL:n pitkäaikaisten sijoitusten rajanveto tulee väistämättä esiin. Käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista on paljon uutta oikeuskäytäntöä, jonka linjausta ei voida pitää täysin johdonmukaisena. Oikeuskäytäntöä käsitellään tarkemmin seuraavassa pääluvussa 4, jossa käsitellään osakkeita luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välistä yhteyttä.

⁹³ Juusela 2004, s. 189-190.

⁹⁴ Juusela 2004, s. 207.

⁹⁵ Ks. tästä enemmän Nykänen 2010, s. 40-50.

⁹⁶ Ks. HE 92/2004 vp. s. 33, Kukkonen 2007 s. 168.

⁹⁷ HE 92/2004 vp. s. 33.

4. OSAKKEITA LUOVUTTAVAN JA VASTAANOTTAVAN YHTIÖN VÄLINEN YHTEYS

4.1 Tulkintaongelmien taustaa

Vuodesta 2004 lähtien, jolloin käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset säädettiin tietyin edellytyksin verovapaiksi, on luovutustilanteisiin liittynyt tulkintaongelmia. Osa nykyisistäkin tulkintaongelmista on pysynyt samoina. Eräs olennaisimmista peruskysymyksistä on edelleen se, kuuluuko osake käyttöomaisuuteen vai ei. Käyttöomaisuusluonteen selvittäminen saattaa usein myös olla ”esikysymyksenä”, jotta on voitu selvittää vastaus johonkin muuhun verotukselliseen kysymykseen. Tällaisia ovat esimerkiksi arvonalentumispoistoja koskevat ratkaisut. Näillä ratkaisuilla on edelleenkin merkitystä vedettäessä rajaa käyttöomaisuusosakkeiden ja henkilökohtaisen tulolähteen pitkäaikaisten sijoitusten välillä.⁹⁸

Toinen peruskysymys liittyen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisiin luovutuksiin on ollut se, harjoittavatko molemmat yhtiöt elinkeinotoimintaa. Näitä rajanvetokysymyksiä on oikeuskäytännössä käsitelty siitä lähtien, kun verovapaudesta säädettiin vuonna 2004. EVL:n ja TVL:n soveltamisalojen välillä ei ole selkeää rajaa, jota EVL 6b §:n kaltainen sääntely edellyttäisi. Tämä aiheuttaa erinäisiä tulkintaongelmia. Soveltamisongelmien syynä on säännösten tulokinnanvaraisuuden ja monimutkaisuuden lisäksi myös puhtaasti taloudelliset intressit. Jos EVL 6b §:n mukaiset edellytykset toteutuvat, on käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinta kokonaan verovapaata tuloa. Jos edellytykset eivät toteudu, on luovutushinta täysimääräisesti veronalaista tuloa. Näin ollen, mitä suurempi on ero luovutushinnan ja hankintamenon välillä, sitä enemmän yhtiöt todennäköisesti pyrkivät saavuttamaan verovapautta. Ongelmien runsauden eräät syyt löytyvät vuotta 2004 edeltäneestä verotuskäytännöstä. Tuolloin EVL:n käyttöomaisuusosakkeiden ja ja TVL:n pitkäaikaisten sijoitusten välinen

⁹⁸ Penttilä 2010a, s. 500.

raja pääsi fiskaalisen merkityksettömyytensä takia hämärtymään. Tämän takia vuonna 2004 luotu säännöstö aiheutti hankaluuksia rajanvedossa silloin ja vielä tänäkin päivänä.⁹⁹

Edellisessä pääluvussa käsiteltiin käyttöomaisuusosakeluovutusten edellytyksiä. Edellytyksissä on suureksi osin kysymys siitä, millaiset verosubjektit voivat ylipäättään olla verovapaan käyttöomaisuusosakkeen luovutushinnan saajia. On huomioitava erinäisiä seikkoja, kuten edellä mainitut omaisuuslaji- ja tulolähdekysymykset. Tulolähdekysymys ratkaistaan EVL 1 ja 53 §:n avulla. Tällöin arvioidaan sitä, ovatko osakkeet todella hankittu elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin. Sen jälkeen, kun on arvioitu EVL:n piiriin soveltuminen, siirrytään omaisuuslajikysymykseen.¹⁰⁰ Omaisuuslajin ja käyttöomaisuusluonteen osalta tulkittavia pykäläitä ovat EVL 6, 6b ja 9 – 12 §.

Edellä mainitut EVL:n pykälät ovat keskeisiä oikeuslähteitä käyttöomaisuusluonnetta ratkaistaessa. Myös lainvalmisteluaineistolla on ollut huomattavaa merkitystä uusimmissa KHO:n ratkaisuissa. Korkein hallinto-oikeus on antanut viime vuosina useitakin käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksia koskevia ratkaisuja. Nämä ratkaisut ovat luoneet taas uutta linjaa käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksiin verrattuna aiempiin ratkaisuihin.

4.2 Yhtiöiden välinen tosiasiallinen yhteys

Kaikkien EVL 6b §:ssä säädettyjen edellytysten on siis toteuduttava, jotta yhtiöt voivat luovuttaa verovapaasti käyttöomaisuusosakkeita. Eräänä olennaisen tärkeänä tekijänä verovapaustilanteissa on luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välinen yhteys. Toiminnallinen yhteys johtaa siihen, että kysymyksessä voidaan katsoa olevan käyttöomaisuuteen kuuluva osake. Käyttöomaisuusosake voi puolestaan olla verovapaasti luovutettavissa, jos EVL 6b §:n kaikki edellytykset täyttyvät. Koska verovapaussäännösten avulla voidaan saada huomattavaa ta-

⁹⁹ Penttilä 2013, s. 336.

¹⁰⁰ Penttilä 2013, s. 337.

loudellista hyötyä, saattavat yhtiöt yrittää kehittää keinotekoisiaakin yhteyksiä osakkeita luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välille.

Tosiasiallinen yhteys yhtiöiden välillä ei muodostu vain yhdestä tekijästä. Kyseessä on kokonaisarviointi, johon vaikuttaa useita tekijöitä. Verovapaiden luovutusten saavuttamisen kannalta pääasia on, että omistavan yhtiön ja omistetun yhtiön välillä on havaittavissa tosiasiallinen yhteys. Se, miten yhteys muodostuu, riippuu useista eri tekijöistä. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tätä yhteyttä. Tosiasiallista yhteyttä ja sen muodostumista käsitellään hallinnollisen ja toiminnallisen yhteyden, yhtiöiden omistuspohjan sekä yhtiöiden toiminnan luonteen kautta. Merkittävässä roolissa yhteyden arvioinnissa ovat korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut sekä lainvalmisteluaineistot. Esittelen seuraavissa alaluvuissa eräitä varsin olennaisia nykyoikeustilaa kuvaavia ratkaisuja ja arvioin niiden kautta sitä, milloin omistavan ja omistetun yhtiön välille muodostuu vaadittava tosiasiallinen yhteys, joka mahdollistaa EVL 6b §:n mukaiset verovapaat käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset.

4.3 Hallinnollinen ja toiminnallinen yhteys

Yhtiöiden välillä on oltava selkeä liiketoiminnallinen yhteys, jotta osakkeet voidaan luovuttaa EVL 6b §:n mukaisesti verovapaasti. Liiketoiminnallinen yhteys on perusolettamus osakkeita luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välillä. Kyseessä ei yleensä voi olla yhtiön käyttöomaisuusosake, jos yhtiöt eivät harjoita keskenään liiketoimintaa. Liiketoiminnallinen yhteys voi muodostua useista tekijöistä ja tapahtumista. Joissain tapauksissa liiketoiminnallinen yhteys voi olla hyvinkin selkeä. Yhtiöt toimivat mahdollisesti samalla toimialalla ja keskinäistä liiketoimintaa on huomattavissa määrin. Etenkin jos yhtiöiden väliltä on löydettävissä myös hallinnollinen yhteys, on varsin selvää, että osakkeita voidaan pitää EVL 12 §:n mukaisina käyttöomaisuusosakkeina. Esimerkiksi konsernirakenteessa on tilanne usein tällainen. Käytännössä tapaukset eivät kuitenkaan yleensä ole näin selkeitä.

Hallinnollinen yhteys syntyy, kun yhtiöiden hallintoon kuuluu samoja yhtiöitä tai henkilöitä. Esimerkiksi yhtiön A toimitusjohtaja voi olla hallituksen jäsenenä yhtiössä B, jolloin yhtiöiden välille muodostuu hallinnollinen yhteys. Hallinnollinen yhteys vaikuttaa toki loppuratkaisuun, mutta tämän hetkinen oikeustila vaikuttaisi siltä, että yhtiöiden välinen liiketoiminnallinen yhteys on välttämättömyys, jotta osakkeiden voitaisi katsoa kuuluvan yhtiön käyttöomaisuuteen ja olla luovutettavissa EVL 6b §:n mukaan verovapaasti.

Korkein hallinto-oikeus on antanut lähivuosina useita käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksia koskevia tai ainakin niitä sivuavia ratkaisuja. Etenkin uudemmassa oikeuskäytännössä on lainvalmisteluaineiston merkitys ollut suuremmassa roolissa kuin aiemmin. Joskus johtopäätöksiä on tehty myös siitä, ettei jotain asiaa ole lainvalmisteluaineistossa mainittu.¹⁰¹ Lainvalmisteluaineistoon tukeutuminen johtunee osin siitä, että verovapaussäännösten monimutkaisuus on aiheuttanut sen, että itse lakipykälien lisäksi on hyvä saada tukea siitä, mitä pykälää säädettyäessä on ajettu takaa.

Korkein hallinto-oikeus on antanut vuoden 2012 aikana kaksi varsin merkittävää ratkaisua siitä, milloin osakkeiden on katsottu kuuluvan yhtiön käyttöomaisuuteen ja milloin puolestaan ei. Nämä ratkaisut ovat KHO 2012:73 ja 2012:74. Molemmissa ratkaisuissa on käytetty perusteluina hallituksen esityksissä 92/2004 ja 176/2008 olleita luonnehdintoja käyttöomaisuusosakkeista. Hallituksen esityksessä 176/2008 on kuvattu rajanvetoa pitkäaikaisten sijoitusten ja käyttöomaisuuden välillä seuraavasti:

”Pitkäaikaisista sijoituksista käyttöomaisuus eroaa siten, että käyttöomaisuuden hankintameno kohdistuu verovelvollisen varsinaiseen suoritustuotantoon ja on sen kannalta välttämätön. Arvopapereiden on katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun verovelvollinen on hankkinut ne lisätäkseen, turvatakseen tai helpottaakseen suoritteidensa menekkiä taikka tehdäkseen

¹⁰¹ Penttilä 2013, s. 338.

tuotannontekijän hankkimisen edulliseksi tai varmemmaksi. Käyttöomaisuudeksi on yleensä katsottu muun muassa tytäryhtiöosakkeet silloinkin, kun tytäryhtiö toimii eri toimialalla. Jos arvopaperit eivät liity verovelvollisen elinkeinotoimintaan, ne luetaan verotuksessa henkilökohtaiseen tulolähteeseen.”

Vaikka perusteluissa on käytetty hallituksen esityksen 176/2008 kohtia käyttöomaisuusluonteen muodostumisesta, on käyttöomaisuusluonne katsottu muodostuvan myös tapauksissa, joissa hankintameno ei ole kohdistunut varsinaiseen suoritustuotantoon ja ollut sen kannalta välttämätön. Tällöin on ollut muita tekijöitä vaikuttamassa siihen, että käyttöomaisuusluonteen on katsottu muodostuvan. Myös oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että KHO:n linjaratkaisuissa käyttöomaisuuden määrittelyssä ei välttämättömyys suoritustuotannon kannalta ollut ratkaisevana tekijänä¹⁰².

Ratkaisuja KHO 2012:73 ja 2012:74 arvioimalla voitaneen tehdä johtopäätöksiä korkeimman hallinto-oikeuden linjauksesta liittyen siihen, milloin yhtiöiden välillä tosiasiallisesti on yhteys ja osakkeiden voidaan katsoa olevan yhtiön käyttöomaisuusosakkeita. Nämä kaksi KHO:n ratkaisua ovat merkittäviä, sillä ne kuvastavat tämänhetkistä oikeustilaa, joten niitä eritellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

4.3.1 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2012:73

KHO:n ratkaisussa 2012:73 A Oy luovutti 49 % B Oy:n osakkeista. A Oy oli ollut mukana perustamassa B Oy:tä. A Oy:n kaikki osakkeet omisti yksin henkilö H, joten kyseessä oli tyypillinen harvainyhtiö¹⁰³. A Oy:n ja B Oy:n välinen toiminnallinen ja hallinnollinen yhteys muodostui useasta eri tekijästä. A Oy sai B Oy:ltä rojaltituloja muun muassa tietotaidosta ja asiakassopimuksista. Yhtiöiden väli-

¹⁰² Penttilä 2013, s.338.

¹⁰³ Hallituksen esityksen 92/2004 mukaan harvainyhtiö on yhtiö, johon aktiivisesti osallistuvat osakkaat tai heidän läheisensä omistavat yli 2/3 yhtiön osakekannasta tai heillä on oikeus vähintään 2/3 yhtiön tuotosta.

nen yhteistyö kesti useampia vuosia. A Oy antoi myös B Oy:lle lainoja sekä oli takaamassa B Oy:n lainoja. A Oy huolehti B Oy:n talousasioista. Näiden yhteyksien lisäksi, A Oy vuokrasi B Oy:lle toimitiloja ja myi B Oy:lle koneita ja kalustoa. Näiden liiketoiminnallisten yhteyksien lisäksi A Oy:n ainoa osakkeenomistaja oli B Oy:n toimitusjohtaja sekä hallituksen jäsen. Näin ollen yhtiöiden välillä oli myös hallinnollinen yhteys. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että A Oy oli elinkeinotoimintaa harjoittava yhtiö ja B Oy:n osakkeet olivat edellä kuvatun toiminnallisen ja hallinnollisen yhteyden takia A Oy:n käyttöomaisuutta.

Edellä mainitussa tapauksessa tosiasiallisen yhteyden katsottiin muodostuvan useista eri asioista ja EVL 6b §:n mukainen verovapaa osakeluovutus hyväksyttiin. Nähdäkseni tapaus on melko selkeä, sillä yhteys muodostuu useasta eri liiketoiminnallisesta tekijästä. Tämän lisäksi yhtiöiden välillä on ollut myös hallinnollinen yhteys. Näin ollen ratkaisun voidaan katsoa olleen looginen. Toisaalta tekijät erikseen eivät olleet kovin merkittäviä¹⁰⁴. Penttilä jaottelee Verotus 4/2013-lehdessä omistavan ja omistetun välisen toiminnallisen yhteyden kyseisessä tapauksessa seuraavanlaisesti:

1. Omistuksen syntyyn liittyvät tekijät,
2. Hallinnolliset tekijät ja
3. Omistusaikaiset toiminnalliset tekijät.¹⁰⁵

Omistuksen syntyyn liittyvällä tekijällä viitataan siihen, että A Oy oli ollut perustamassa B Oy:tä ja myynyt sille liiketoimintansa sekä samassa yhteydessä yhtiöön liitettiin liiketoimintoja myös muista yhtiöistä. Hallinnollisilla tekijöillä viitataan omistavan yhtiön edustukseen omistetun yhtiön hallituksessa sekä omistavan yhtiön hallituksen jäsenen toimitusjohtajuutta omistetussa yhtiössä. Omistusaikaisilla toiminnallisilla tekijöillä viitataan muun muassa toimitilojen ja henkilöautojen vuokraamiseen ja siihen, että B Oy antoi rojaltituloja A Oy:lle. Ratkaisut perustuvat aina kokonaisarviointiin, mikäli tapaukset ovat vähänkään tulkin-

¹⁰⁴ Penttilä 2013, s. 341.

¹⁰⁵ Penttilä 2013, s. 341-342.

nanvaraisia. Oikeuskäytännössä kuten myös sitä kautta oikeuskirjallisuudessa-kin on huomattavissa tiettyjen tunnusmerkkien olemassaoloa. Penttilän jaottelu toiminnallisesta yhteydestä ratkaisussa 2012:73 sopii hyvin pitkälti muihinkin vastaavanlaisiin tapauksiin.

4.3.2 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2012:74

Korkein hallinto-oikeus antoi samoihin aikoihin myös toisen ratkaisun liittyen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisiin luovutuksiin. Ratkaisussa 2012:74 yhtiöiden välille ei katsottu muodostuvan yhteyttä eikä osakkeiden katsottu saavut-tavan vaadittavaa käyttöomaisuusluonnetta, eikä näin ollen myöskään katsottu, että osakkeet voitaisi luovuttaa verovapaasti. Tapauksessa A Oy harjoitti arvo-paperikauppaa ja liikkeenjohdon konsultointia. C Oy harjoitti ohjelmistotuotantoa ja siihen liittyvää palvelutoimintaa. A Oy myi omistamansa 12,6 prosentin osuu-den C Oy:n osakkeista. A Oy:n hallituksen puheenjohtaja ja pääosakas B oli toiminut C Oy:ssä konsulttina ja hallituksen jäsenenä. A Oy:n liikevaihto muo-dostui pörssiosakkeiden myynnistä kertyneistä noin 325 000 euron tuloista ja C Oy:n maksamista 8 000 euron konsulttitoiminnan palkkioista. A Oy:n ja C Oy:n välillä ei katsottu vallitsevan B:n hallitus ja konsulttityöskentelyn perusteella sel-laista toiminnallista yhteyttä, jonka perusteella A Oy:n myymät C Oy:n osakkeet olisivat olleet A Oy:n käyttöomaisuutta, vaan ne olivat A Oy:n liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta.

Tapaus vahvistaa jo vallinnutta käsitystä siitä, että pelkkä osakkeiden omistus ja osinkojen saaminen omistuksen perusteella ei ole riittävä tekijä siihen, että osakkeet olisivat käyttöomaisuuteen katsottavia ja että yhtiöiden välille muodos-tuisi ainoastaan tätä kautta tosiasiallinen yhteys. Osakeomistuksen lisäksi vaa-ditaan muitakin seikkoja, jotka kytkisivät yhtiöt jollain tavalla toisiinsa. Jos muita seikkoja ei ole, tulisi osakeomistuksen kytkeytyä omistajayhtiön elinkeinotoimin-taan niin selkeästi, että osakkeita voitaisi pitää yhtiön käyttöomaisuuteen kuulu-

vina.¹⁰⁶ Kyseisestä tapauksesta jonkinlainen kytkentä tosin löytyy; konsultointityö sekä hallinnollinen jäsenyys. Ratkaisussa lienee merkinnyt konsulttityön vähäisyys verrattuna yhtiön muuhun liiketoimintaan. Toinen merkittävä seikka ratkaisussa oli se, että luovutettujen osakkeiden ei katsottu liittyvän A Oy:n harjoittamaan arvopaperikauppaan siten, että osakkeita olisi tällä perusteella pidettävä käyttöomaisuutena. Tässä oli kyse toiminnan luonteen ja laajuuden arvioinnista.

Nämä kaksi edellä esiteltyä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua liittyen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisiin luovutuksiin ja yhtiöiden väliseen tosiasialliseen yhteyteen eivät todennäköisesti jää viimeisiksi. Tapauksia KHO 2012:73 ja KHO 2012:74 verrattaessa voidaan todeta, että eroavaisuudet liittyvät selkeästi liiketoiminnalliseen yhteyteen. Arvioitavissa toiminnallisissa yhteyksissä on selkeitä määrällisiä ja laadullisia eroja. Ratkaisuissa on kaiken kaikkiaan ollut kyse siitä, millainen toiminnallinen yhteys on riittävä siihen, että osakkeiden voidaan lukea kuuluvan yhtiön käyttöomaisuuteen¹⁰⁷. Rajanvetokysymyksiä tulee todennäköisesti olevan vielä jatkossakin ja ratkaisut ovat tapauskohtaisia. Arvioitaessa toiminnallisen yhteyden muodostumista voidaan rajanvedon periaatteessa sanoa olevan jossain ratkaisujen KHO 2012:73 ja 2012:74 välissä¹⁰⁸. Tuleva oikeuskäytäntö tarkentanee tätä rajanvetoa, sillä KHO:n ratkaisut 2012:73 ja 2012:74 eivät vielä anna ainakaan kovin selkeää rajanvetoa siihen, milloin yhteys muodostuu yhtiöiden välille.

4.4 Toiminnan luonne

Yhtiön toiminnan luonne on osa-alue, joka tulee väistämättä ainakin välillisesti pohdittavaksi arvioitaessa sitä, toteutuvatko verovapaussäännökset osakeluovutuksissa¹⁰⁹. Hallituksen esityksessä 92/2004 todetaan, että tosiasiallisena perusteena osakeluovutusten verovapaudelle on kansainväliseen verokilpailuun

¹⁰⁶ Penttilä 2013, s. 339.

¹⁰⁷ Penttilä 2013, s. 339.

¹⁰⁸ Penttilä 2013, s. 342.

¹⁰⁹ Tämä havaittiin edellä käsitellyssä tapauksessa 2012:74.

vastaaminen¹¹⁰. Tämä tarkoittanee sitä, että lainsäädännön uudistuksella haettiin ensisijaisesti verotushyötyä kansainvälisille yhtiöille. Hallituksen esityksessä pidettiin kuitenkin oikeudenmukaisena, että myös Suomessa toimivat yritykset voivat yhtä lailla hyötyä luovutusvoiton verovapaudesta.¹¹¹ Tämä tulisi toteutua toimialasta ja volyyymista riippumatta. Käytännössä ei tilanne aina kuitenkaan ole näin.

Rajanvetotilanteissa toiminnan luonnetta arvioidaan ajoittain melko ankarasti. Toiminnan luonnetta arvioitaessa joudutaan pohtimaan sitä, täytyvätkö elinkeinotoiminnan tunnusmerkit. Jos kysymyksessä on selkeästi elinkeinotoiminnan kriteerit täyttävä yhtiö, kuten kauppaa- tai palvelualalla toimiva yhtiö, ja kaikki EVL 6b §:n vaatimat edellytykset täyttyvät, sijoittuvat yhtiön omistamat osakkeet todennäköisesti melko helposti käyttöomaisuuteen. Sen sijaan, jos yhtiön toiminta muodostuu esimerkiksi sijoitus- tai arvopaperitoiminnasta, tai yhtiö on holdingyhtiö, joudutaan väistämättä pohtimaan omaisuuslajikohtelua ja näin myös EVL 6b §:n edellytysten toteutumista. Näin ollen toiminnan luonteella on suurikin merkitys, kun arvioidaan verovapaussäännösten sopivuutta osakeluovutuksiin. Vaikka pykälän vaatimat edellytykset periaatteessa täytyisivätkin, saattaa luovutushinta silti olla veronalainen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että käyttöomaisuusosakkeille on tyypillistä, että ne on hankittu pitkäaikaiseen omistukseen ja niiden omistuksella tavoitellaan ensisijaisesti muita tarkoituksia kuin ainoastaan osinkotuottoja tai lyhyen aikavälin arvonnousuja.¹¹² Kuitenkin EVL 53 §:n mukaan hyödyke kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos sitä käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin. Tämä tarkoittaisi sitä, että myös välillisesti liiketoimintaa edistävät osakkeet kuuluisivat todennäköisemmin EVL:n mukaisiin käyttöomaisuusosakkeisiin kuin TVL 53 §:n mukaisiin pitkäaikaisiin sijoituksiin, jos niiden luonne ei ole rahoitus-, sijoitus- tai

¹¹⁰ HE 92/2004, s. 28.

¹¹¹ HE 92/2004, s. 31.

¹¹² HE 92/2004, s. 32.

vaihto-omaisuutta¹¹³. Jos osake on hankittu elinkeinotoiminnassa pysyvään käyttöön ja on näin ollen käyttöomaisuutta, sen tulisi olla luovutustilanteessa käyttöomaisuutta. Näin tulisi siis periaatteessa olla silloinkin, kun omistusaika jää lyhyeksi. Omistusaikakysymykset ovat olleet esillä erityisesti pohtiessa yhtiöiden toiminnan luonnetta. EVL 6b §:n mukaan vuoden omistusaika pitäisi riittää siihen, että osaketta voidaan pitää pysyväksi omaisuudeksi hankittuna.

Lienee selvää, että edellä mainitut seikat huomioonottaen ongelmallisia ja tulokinnanvaraisia tilanteita esiintyy väistämättä. Osakkeita käytetään vähintäänkin välillisesti elinkeinotoiminnan käytössä silloin, kun osinkotuotoilla rahoitetaan liiketoimintaa ja etenkin jos yhtiön toiminnan luonne muodostuu arvopaperikaupoista. Jotta osakkeet kuitenkin voivat lukeutua käyttöomaisuusosakkeisiin, tulee niillä edistää elinkeinotoimintaa myös muutoin kuin osinkoja tuottaen. Arvopaperikauppaa harjoittaville yhtiöille oikeustila on näin ollen tällä hetkellä hankala. Ratkaisussa KHO 2010:64¹¹⁴ käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus hyväksyttiin, vaikka yhtiö oli ainoastaan osakkeita omistava ja hallinnoiva yhtiö. Ratkaisu kuitenkin tehtiin kokonaisarviointiin perustuen. Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, ettei tästä yksittäistapauksesta tulisi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä liittyen sijoitustoimintaan toimialana ja vastaavien yhtiöiden tulolähde- ja omaisuuslajikysymysten arviointiin¹¹⁵.

Yhtiön toiminnan luonteen arviointiin liittyy siis vahvasti elinkeinotoiminnan tunnusmerkistön arviointi. Arvioitaessa yhtiöiden toiminnan luonnetta tulee pohdittavaksi myös yhtiön omistusrakenne. Esimerkiksi arvopaperikaupassa toiminnan luonne linkittyy vahvasti siihen, kuinka laaja-alainen omistus yhtiöllä on¹¹⁶. Seuraavassa alaluvussa käsitellään yhtiön omistusrakenteen vaikutusta siihen,

¹¹³ On kuitenkin huomioitava se, että hallituksen esityksessä 176/2008 on todettu, että ”pitkäaikaisista sijoituksista käyttöomaisuus eroaa siten, että käyttöomaisuuden hankintameno kohdistuu verovelvollisen varsinaiseen suoritetuotantoon ja on sen kannalta välttämätön.” Tämä lause periaatteessa on ristiriidassa sen asian kanssa, että hyödyke kuuluu elinkeinotoiminnan tuloläheteeseen silloin, kun se välillisestikin edistää elinkeinotoimintaa.

¹¹⁴ Ratkaisu esitellään tarkemmin luvussa 4.5.3.

¹¹⁵ Ks. esim. Penttilä 2013, s. 341.

¹¹⁶ Arvopaperikaupan kuulumisesta elinkeinotoimintaan on ollut paljon oikeuskäytäntöä. Ks. esim. Rovaniemen HAO 6.7.2011 11/0273/1 ja KHO 2000:67.

milloin osakkeet katsotaan kuuluvan käyttöomaisuuteen ja yhtiöiden välille katsotaan muodostuvan tarvittava yhteys osakkeiden luovuttamiseen verovapaasti.

4.5 Yhtiön omistusrakenne

4.5.1 Taustaa

Toiminnallinen tai hallinnollinen yhteys ei ole ainut huomioonotettava seikka arvioitaessa sitä, muodostuuko omistavan ja omistetun yhtiön välille tarvittava tosiasiallinen yhteys. Yhtiön omistusrakenteen ei tulisi periaatteessa vaikuttaa käyttöomaisuusosakkeiden verovapaissa luovutustilanteissa. Pääasia on, että yhtiöiden välillä on selkeä yhteys. Yhteyden katsotaan kuitenkin muodostuvan yleensä helpommin konsernimuodossa toimiville yhtiöille kuin pienen omistuspohjan muodostaville yhtiöille.

Tulkintalinja on ollut ajoittain varsin tiukka. Oikeuskirjallisuudessa on käytetty jopa termiä syrjimin, arvioidessa pienimuotoisen yritystoiminnan mahdollisuuksia hyödyntää EVL 6b §:n mukaisia verovapaussäännöksiä.¹¹⁷ Koska Suomessa ei ole erillistä tuloverolakia pienille yrityksille, tulisi samojen sääntöjen ja tulkintojen periaatteessa päteä kaikenkokoisille yrityksille riippumatta niiden omistus- ja varallisuusrakenteesta. Pienyritysten ja suurempien konserniyhtiöiden oikeudenmukainen kohtelu edellyttää nykyisen lainsäädännön noudattamista ja yhdenmukaisuutta verotuksessa.¹¹⁸ Tämä lienee ollut myös EVL 6b §:tä säädettäessä tarkoitus. Näkisin, ettei kyseessä ole niinkään pienempien yhtiöiden tahallinen syrjimin, vaan tosiasiallista yhtiöiden välistä yhteyttä voi olla vaikeampi löytää pienemmän omistusrakenteen tilanteissa.

¹¹⁷ Kukkonen 2009, s. 145. Kukkosen mukaan tulkintalinjalla on haluttu selvästikin rajata pienten yritysten ja perhekonserniin toimintaa, varallisuuksia ja tuloja/menoja elinkeinotoiminnan ”edullisten” verosääntöjen ulkopuolelle.

¹¹⁸ Kukkonen 2009, s. 146.

4.5.2 Harvainyhtiöt

Lähivuosien oikeuskäytännöstä löytyy varsin paljon ratkaisuja liittyen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisiin luovutuksiin, joissa eräänä olennaisena tekijänä tosiasiallisen yhteyden kokonaisarviointissa on yhtiön omistusrakenne. Omistusrakenteella voi oikeuskäytännön perusteella olla hyvin suurikin rooli sen kanssa, hyväksytäänkö osakkeet käyttöomaisuuteen kuuluvaksi. KVL 2007/31 ratkaisussa A Oy harjoitti arvopaperikauppaa ja sijoitustoimintaa. A Oy:n verotukseen sovellettiin elinkeinotulon verottamisesta annettua lakia. A Oy omisti noin 40 % elinkeinotoimintaa harjoittavan B Oy:n osakkeista ja nämä osakkeet oli kirjattu taseen pysyviin vastaaviin. A Oy:n omistivat X ja Y, joiden sukulaiset omistivat loppuosan B Oy:n osakkeista. Kun A Oy luovutti B Oy:n osakkeet, ei niiden katsottu kuuluvan käyttöomaisuusosakkeisiin ja luovutus oli yhtiön veronalaista tuloa. Syynä tähän oli se, että B Oy:n osakkeiden omistamisen katsottiin palvelevan yksityishenkilöiden osakeomistuksen hallinnointia eikä toimintaa pidetty A Oy:n elinkeinotoimintana.

Tapausta arvioitaessa herää kysymys, olisiko päätös ollut erilainen, jos yhtiöiden omistusrakenne olisi ollut laajempi. Ennakkoratkaisun äänestystulos oli 5 – 4, joka omalta osaltaan kuvastanee tapauksen hankaluutta. EVL 6b §:n piiriin pääsemisen ennuste on melko heikko, jos kysymyksessä on ainoastaan osakeomistus ilman muita aktiivisia toimintoja, eikä kysymyksessä ole konserniyhtiö¹¹⁹. Todennäköisesti ennuste paranee, jos omistusaika on ollut pitkä¹²⁰. On kuitenkin oikeuskäytäntöä, jossa harvainyhtiöt on hyväksytty verovapauden piiriin¹²¹.

Helsingin hallinto-oikeus on antanut mielenkiintoisen päätöksen arvioidessa omistusrakenteen vaikutusta käyttöomaisuusosakkeiden verovapaissa luovutustilanteissa. Helsingin HAO:n 2008/1306 ratkaisussa yhtiö A Oy oli luonnolli-

¹¹⁹ Penttilä 2010b, s. 19.

¹²⁰ Vaikka EVL 6b §:n mukainen yhden vuoden omistusaika on lailla säädetty, se ei aina takaa sitä, että osakkeita pidetään käyttöomaisuusluonteen omaavina.

¹²¹ Ks. Edellä esitelty ratkaisu KHO 2012:73.

sen henkilön omistama tuotannollista toimintaa harjoittava yhtiö, joka oli hankkinut toisen tuotannollista toimintaa harjoittavan yhtiön, B Oyj:n, osakekannan. Myöhemmin A Oy myi vähitellen omistamiaan B Oyj:n osakkeita ja siirsi tuotannolliseen toimintaansa liittyvät toiminnot B Oyj:lle, mutta toimi edelleen B Oyj:n aktiivisena omistajana ja päätösvallan käyttäjänä. A Oy harjoitti muutakin arvopaperikauppaa. Hallinto-oikeus katsoi, että otettaessa huomioon A Oy:n harjoittaman toiminnan luonne, yhtiön pitkäaikainen omistus sen osaksi omistamassa tytäryhtiö B Oyj:ssä sekä A Oy:n ja B Oyj:n toiminnallinen ja hallinnollinen yhteys, A Oy:n toimintaa on pidettävä elinkeinotoimintana ja A Oy:n omistamat B Oyj:n osakkeet kuuluvat sen käyttöomaisuuteen, vaikka A Oy ei varsinaista tuotannollista toimintaa harjoittanutkaan. Näin ollen A Oy:n saama myyntitulo B Oyj:n osakkeista oli elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6b §:n nojalla verovapaata tuloa.

Tapaus on mielenkiintoinen siksi, että kyseessä on niin sanottu yhdenmiehen osakeyhtiö. Voitaneen olettaa, että ratkaisuun saattoi vaikuttaa se, että B Oyj on julkisesti noteerattu yhtiö. Myös aiemmin esitetyssä ratkaisussa KHO 2012:73 tosiasiallisen yhteyden katsottiin muodostuvan, vaikka kyseisessä tapauksessa omistava yhtiö A Oy oli luonnollisen henkilön omistama yhtiö. Tästä voidaan päätellä, että vaikka kyseessä olisikin yhden luonnollisen henkilön omistama yhtiö, ei tämä ole esteenä sille, että osakkeille katsotaan muodostuvan käyttöomaisuusluonne.

4.5.3 Laaja omistajapohja

Omistusrakenteeseen liittyvää oikeuskäytäntöä on ollut jo usean vuosikymmenen ajan. KHO:n ratkaisussa 1990 B 515 eri toimialalla toimivan tytäryhtiön osakkeet olivat emoyhtiön käyttöomaisuutta, vaikka yhtiöiden välillä ei ollut varsinaista keskinäistä liiketoimintaa. Emoyhtiö oli kuitenkin antanut tytäryhtiöille lainaa ja perustellut käyttöomaisuusluonnetta sillä, että sijoitus toiselle toimialalle oli ollut elinkeinotoimintaan liittyvää riskin hajauttamista. Johtopäätöksensä

voidaan ajatella, että tytär- ja sisaryhtiöiden osakkeet ovat käyttöomaisuutta aina, kun 10 %:n omistusosuusedellytys vain täyttyy.¹²²

Oikeuskirjallisuudessa on ollut arviointia siitä, onko konserniyhtiöiden ja ylipääntään laajemman omistajapohjan omaavien yhtiöiden on helpompi saavuttaa EVL-status ja näin myös osakkeille käyttöomaisuusluonteet, kuin pienyrityksien vastaavissa tilanteissa¹²³. Koska tytär- ja sisaryhtiöiden osakkeet eivät yleensä voi olla rahoitus-, vaihto- tai sijoitusomaisuutta, on niiden yleensä katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen. Ainoa vaihtoehto olisi niiden katsominen liikkeesseen kuulumattomaksi omaisuudeksi, eikä tämä yleensä ole EVL:n peruslinjan mukaista.¹²⁴

Edellä esitetyn mukaisesti ovat samaan konserniin kuuluvan yhtiön osakkeet emoyhtiön käyttöomaisuutta usein silloinkin, kun yhtiöt toimivat aivan eri toimialoilla. Samalla tavoin kuuluvat tuotantoa tai myyntiä harjoittavien ulkomaistenkin tytäryhtiöiden osakkeet usein emoyhtiön käyttöomaisuuteen. Oikeuskäytännössä on ollut viitteitä siitä, että laaja omistus pohja voi olla kokonaisarviossa merkittävässä asemassa arvioitaessa yhtiöiden välistä tosiasiallista luonnetta. Seuraavassa esittelen ratkaisuja, joissa omistusrakenteen laajuus on selvästi vaikuttanut lopputulokseen.

Keskusverolautakunnan antamassa ratkaisussa 2011/19 A Oy vuokrasi B Oy:lle toimitiloja eikä yhtiöiden välillä ollut muuta selvää toiminnallista yhteyttä. A Oy oli viestintäalan konsernin emoyhtiö, jolla oli noin 30 000 omistajaa. A Oy vuokrasi B Oy:lle neljää kiinteistöä ja A Oy:n tytäryhtiöt C Oy ja D Oy tuottivat B Oy:lle muun muassa suunnittelu- ja kehityspalveluja. A Oy:n palveluksessa oli kaksi henkilöä, toimitusjohtaja ja talouspäällikkö, jotka olivat osallistuneet B Oy:n päätöksentekoon hallituksen jäseninä. A Oy:n toimitusjohtaja oli B Oy:n

¹²² Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 288.

¹²³ Ks. esim. Kukkonen 2009, s. 145-146. Kukkonen kirjoittaa, että samojen sääntöjen ja samojen tulkintojen tulisi periaatteessa päteä kaikenkokoisille yrityksille niiden omistus- ja varallisuusrakenteesta riippumatta.

¹²⁴ Andersson –Ikkala – Penttilä 2009, s. 287 - 288, Kukkonen 2007, s.156.

hallituksen puheenjohtaja. Keskusverolautakunta katsoi, että osakkeet ovat yhtiön käyttöomaisuusosakkeita ja osakkeiden luovutushinta on verovapaa.

Keskusverolautakunta perusteli ratkaisuaan sillä, että otettaessa huomioon A Oy:n tytär- ja osakkuusyhtiöiden muodostama viestintäalan yrityskokonaisuus, oli B Oy:n osakkeita näissä olosuhteissa pidettävä A Oy:n pysyvässä käytössä olevana käyttöomaisuutena. Ratkaisu pohjautuu osaltaan siihen, että omistajapohja on tapauksessa laaja. Itse liiketoiminnallinen yhteys yhtiöiden välillä on suppea. Tämä ratkaisu tukee sitä päätelmää, ettei välttämättä aina tarvita liiketoiminnallista yhteyttä siihen, että yhtiöiden välillä katsotaan olevan yhteys. Kokonaisarviointissa otetaan muun muassa myös omistusrakenne huomioon.

Eräs oikeuskirjallisuudessa arvioitavana ollut tapaus on KHO:n ratkaisu 2010:64¹²⁵. Tapauksessa G Oy Ab on ainoastaan osakkeita omistava ja hallinnoiva yhtiö, mutta siitä huolimatta yhtiön katsottiin harjoittavan elinkeinotoimintaa ja sen omistamia A Oyj:n omistamia osakkeita pidettiin käyttöomaisuusosakkeina. Lopputulos on melko yllättävä, sillä ratkaisusta käy ilmi, että itse liiketoimintayhteys jää G Oy Ab:n ja A Oyj:n välillä hallinnolliseen yhteyteen. Korkein hallinto-oikeus on muodostanut kokonaisarviointinsa useista tekijöistä. Perusteluinaan korkein hallinto-oikeus on esittänyt muun muassa seuraavaa:

G Oy Ab:n osakkaina on aluksi ollut 16 C Oy:n johto- sekä toimiala- ja aluejohdon henkilöä. Vuonna 1997 yhtiö on korottanut osakepääomaansa suunnatulla annilla, jonka jälkeen yhtiön osakkaina on ollut yhteensä 44 siinä vaiheessa C Oy:n palveluksessa ollutta henkilöä. Kaikki osakkaat ovat olleet luonnollisia henkilöitä. G Oy Ab:n esittämän selvityksen mukaan A Oyj:n osakkeet on hankittu pysyväen ja pitkäaikaiseen omistukseen.

Tämän lisäksi ratkaisusta käy ilmi, että yhtiöiden välillä on ollut aktiivinen hallinnollinen yhteys. Voidaan olettaa, että G Oy Ab:n suhteellisen laaja omistus pohja on vaikuttanut olennaisesti ratkaisuun. Näin siksi, että yksinään sijoitustoimintaa

¹²⁵ Ks. Esim. Penttilä 2013, s. 341.

harjoittavaa yhtiötä ei olisi pidettävä elinkeinotoimintaa harjoittavana vaikka hallinnollinen yhteys löytyisikin. Laajan omistuspohjan lisäksi eräs merkittävä tekijä lienee liittynyt luottamuksensuojan muodostumiseen¹²⁶.

4.6 Olosuhteiden muutokset

Arvioitaessa yhtiöiden välistä tosiasiallista yhteyttä on huomioitava yhtiöiden väliset erilaiset olosuhteiden muutokset ja niiden vaikutus tosiasiallisen yhteyden olemassaoloon. Jos liiketoiminnallinen yhteys on katkennut, ei verovapaus osakkeiden luovutustilanteessa ole päivänselvää. Verovapaan osakeluovutuksen edellytyksiä, kuten myös käyttöomaisuusluonnetta, on arvioitava luovutusajankohdan mukaan. Voidaan kuitenkin olettaa, että osakkeet voivat luovutustilanteessa kuulua elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja käyttöomaisuuteen myös jonkin aikaa sen jälkeen, kun liiketoiminnallinen yhteys on päättynyt. Etenkin kiinteistöjen osalta tällaisiin olosuhdemuutoksiin on jouduttu ottamaan kantaa.¹²⁷

Väistämättä herää kysymys, kuinka pitkään sen jälkeen, kun liiketoiminnallista yhteyttä ei enää ole, voidaan käyttöomaisuusosakkeita luovuttaa verovapaasti. Tilanne lienee ratkaistavissa sen mukaan, onko käyttötarkoituksen muutos ollut pysyvää vai väliaikaista. Vanhemman oikeuskäytännön mukaan hyödyke on pysynyt käyttöomaisuutena useitakin vuosia. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 1990 B 510, kiinteistön luovutushinta oli elinkeinotulolähteen tuloa, vaikka kiinteistö oli ollut vuokrattuna ulkopuoliselle taholle jo yli seitsemän vuotta. 1990-luvun alun oikeuskirjallisuudessa katsottiinkin, että käyttötarkoituksen muutoksen jälkeen kiinteistön käyttöomaisuusluonne voisi säilyä luovutustilannetta ajatellen 10 vuoden ajan ja huoneisto-osakkeiden osalta viidenvuoden ajan¹²⁸. Oikeustila ei kuitenkaan enää ole vastaavanlainen.

¹²⁶ Tähän palataan myöhemmin luvussa 4.7.

¹²⁷ Penttilä 2010b, s. 20.

¹²⁸ Andersson 1991, s. 17.

KHO:n ratkaisussa 2010:50 yhtiöiden välinen liiketoiminnallinen yhteys oli ollut katkenneena noin viisi vuotta. Tapauksessa A Oy oli vuokrannut B Oy:lle ja C Oy:lle koneita ja laitteita, mutta viimeinen vuokrauskausi oli päättynyt vuonna 1999. Ratkaisussa todetaan seuraavaa:

Asiassa on kysymys siitä, voidaanko A Oy:n verovuonna 2005 myymien B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden katsoa säilyttäneen käyttöomaisuusluonteensa, vaikka luovutettujen osakkeiden ja A Oy:n toiminnallinen yhteys on katkennut verovuodesta 2000 alkaen. Asiassa saadun selvityksen mukaan B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden on katsottava olleen yhtiön käyttöomaisuutta vuoden 1999 loppuun asti, johon asti yhtiöiden välillä on vallinnut toiminnallinen yhteys. Laki ei sisällä kuitenkaan säännöksiä siitä, milloin omaisuuslaji voi muuttua käyttötarkoituksen tai muun syyn vuoksi. Ottaen huomioon A Oy:n toiminnan luonne verovuoden 1999 jälkeen ja sen ajanjakson pituus, jolloin B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden on katsottava olleen luonteeltaan yhtiön liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta, korkein hallinto-oikeus katsoo, että B Oy:n ja C Oy:n osakkeita ei voida pitää A Oy:n käyttöomaisuuteen kuuluvina osakkeina verovuonna 2005, jolloin ne on luovutettu.

KHO:n ratkaisuun lienee vaikuttaneen se, että liiketoiminnallinen yhteys on ollut katkenneena niin pitkään. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että jos jokin hyödyke on hankittu elinkeinotoimintaa varten ja sitä on tosiasiasakin käytetty elinkeinotoiminnassa, olisi johdonmukaista, että myös luovutushintaa käsiteltäisiin EVL:n säännösten mukaisesti riippumatta siitä, onko tilanne edullinen vai epäedullinen verovelvolliselle¹²⁹. KHO:n kanta lienee selvä siitä, ettei oikeustilan katsota enää olevan sama kuin esimerkiksi vielä 1990-luvulla. Näkisin, että jos yhtiöiden välillä olisi edes jonkinlainen liiketoiminnallinen yhteys, tulisi luovutus lukea EVL 6b §:n mukaisesti verovapaaksi luovutukseksi. Kyseisessä tapauksessa on yhtiöiden välillä enää hallinnollinen yhteys. Ratkaisusta voitaneen päätellä, että pelkkä hallinnollinen yhteys ei vielä muodosta yhtiöiden välille tosiasiallista yhteyttä, vaikka yhtiöiden välillä olisi ollut liiketoimintaa aiemmin. Tu-

¹²⁹ Penttilä 2010b, s. 21.

leva oikeuskäytäntö todennäköisesti näyttää suuntaa siitä, kuinka pitkään yhteys on ”saanut” olla katkenneena, jotta osakkeiden luovutus voisi olla verovapaa.

Tapauksista voitaneen verrata KHO:n ratkaisuun 2012:73, joka esiteltiin aiemmin. Tapaukset muistuttavat toisiaan, mutta myös eroavaisuuksia löytyy. Merkittävin eroavaisuus liittyy siihen, että ratkaisussa KHO 2012:73 yhtiöiden välillä oli selvästi enemmän toiminnallista yhteyttä kuin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa 2010:50, jossa yhteys oli ollut katkenneena jo vuosia. Ei voida siis päätellä, että KHO:n käytäntö olisi lieventynyt vuodesta 2010 viimeisempään oikeuskäytäntöön¹³⁰. Kappaleessa 4.3 esiteltiin ratkaisu KHO 2012:73 ja Penttilän tapauksesta erittelemät tekijät, jotka johtivat KHO:n ratkaisuun osakkeiden verovapaudesta. Nämä tekijät ovat omistuksen syntyyn liittyvät tekijät, hallinnolliset tekijät ja omistusaikaiset toiminnalliset tekijät. Tapauksia verratessa huomataan, että vaikka muutoin tosiseikat ovat hyvin samankaltaiset, kolmas kohta eli omistusaikaiset toiminnalliset tekijät ovat huomattavasti vähäisemmät KHO:n ratkaisussa 2010:50. Yhtiöiden välillä ei ollut lainkaan liiketoiminnallista yhteyttä noin viiteen vuoteen ennen osakeluovutusta. Omistusaikaiset toiminnalliset tekijät olivat sen verran vähäiset, että tosiasiallista yhteyttä ei katsottu olevan osakkeiden luovutushetkellä.

On huomioitava, että olosuhteiden muutoksia voidaan tarkastella vastaavasti toisin päin. Vaikka hyödyke olisi alun alkaen ajateltu kuuluvan yhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen, sen luonteen muuttuessa, sen voidaan ajatella kuuluvan elinkeinotulolähteeseen kuuluvaksi. Tällaisessa tapauksessa on huomioitava omistusaika-aspekti; milloin hyödyke on katsottava siirtyneen elinkeinotulolähteeseen. Esimerkiksi kiinteistöjen tai osakehuoneistojen kohdalla tilanne lielee melko yksinkertainen; hyödyke on katsottava kuuluvan elinkeinotulolähteen alaiseksi siitä hetkestä alkaen, kun sen pääasiallinen käyttö on ollut elinkeinotoiminnan käytössä. Osakkeiden kohdalla tilanne on huomattavasti tulkinnanvaraisempi.

¹³⁰ Penttilä 2013, s. 342.

Olosuhteiden muutokset linkittyvät vahvasti siihen, onko verovelvolliselle muodostunut luottamuksensuojaa silloin, kun osakkeet on voitu vielä katsoa kuuluvan yhtiön käyttöomaisuuteen. Seuraavassa alaluvussa käsitellään lyhyesti luottamuksensuojan muodostumista käyttöomaisuusosakkeiden luovutustilanteissa.

4.7 Luottamuksensuojasta EVL 6b §:n mukaisissa luovutustilanteissa

4.7.1 Taustaa

Osakkeiden tulolähde- ja omaisuuslajikysymyksiä koskevissa tilanteissa on usein esillä myös luottamuksensuojaan liittyviä kysymyksiä¹³¹. Lähivuosien oikeuskäytännössä on ollut tilanteita, joissa luottamuksensuojan muodostuminen on vaikuttanut merkittäväällä tavalla loppuratkaisuun. Myös osassa edellä esitetyistä ratkaisuista on luottamuksensuojan muodostumisella ollut mahdollisesti suurin merkitys lopputulokseen. Tämän takia tutkielmassa on olennaista käydä läpi luottamuksensuojaa verovapaussäännösten toteutumista koskevissa tulkinvaraisissa tilanteissa.

Verotusmenettelylain 26 §:n 2 momentin sanamuodon perusteella luottamuksensuojaa voidaan antaa, jos seuraavat kolme edellytystä täyttyvät samanaikaisesti, eli:

- 1. asia on tulkinnanvarainen tai epäselvä,*
- 2. verovelvollinen on toiminut vilpittömässä mielessä,*
- 3. verovelvollinen on toiminut joko viranomaisen omaksuman käytännön tai sen antamien ohjeiden mukaisesti.*

Tällöin verovelvollinen saa luottamuksensuojaa ja verotus (säännönmukainen verotus, jälkiverotus, veronoikaisu, jne.) on toimitettava verovelvollisen eduksi,

¹³¹ Ks. esim KHO 13.10.2010/2675.

ellei erityisistä syistä muuta johdu. Luottamuksensuojan saamiseksi täytyy kaikkien edellytysten täytyä yhtäaikaaisesti.¹³² Samanaikaisesti kun asia on tulkinanvarainen tai epäselvä, verovelvollisen on tullut toimia vilpittömässä mielessä nimenomaan viranomaisen noudattaman käytännön tai ohjeiden mukaisesti.

Eniten epäselvyyttä koskien luottamuksensuojaa käyttöomaisuusosakkeiden verovapaissa luovutustilanteissa on syntynyt siitä, onko verovelvollinen toiminut viranomaisen omaksuman käytännön tai viranomaisen antamien ohjeiden mukaisesti. Viranomaisen noudattama käytäntö voidaan katsoa muodostuvan verotuksen yhteydessä tehdyistä päätöksistä sekä annetuista ennakkotiedoista. Jopa yksi päätös voi olla osoitus viranomaisen käytännöstä. Viranomaisen ohjeilla tarkoitetaan esimerkiksi veroilmoituksen täyttöoppaita sekä erilaisia tiedotteita. Kun viranomaisen on antanut toimivaltansa nojalla ohjeen, se luo perustan verovelvollisen luottamuksensuojalle.¹³³ Jos ohje on ollut virheellinen, on verovelvollisella siltikin peruste vaatia VML 26.2 §:n soveltamista tapaukseen siltä osin, kun muutoksesta johtuvat veroseuraamukset kohdistuvat virheen oikaisun julkistamista edeltävään aikaan.¹³⁴

Luottamuksensuojaperiaatteen ydinajatuksena voidaan pitää sitä, että verovelvollisen on voitava luottaa viranomaisen toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen sekä päätösten pysyvyyteen¹³⁵. On silti huomioitava, ettei luottamuksensuojaperiaatteen tarkoitus ole se, että viranomaisen otettua kantaa johonkin tulkinnalliseen tapaukseen, tätä kantaa ei voisi muuttaa tai ottaa uutta tulkintalinjaa. Luottamuksensuojaperiaatteella tavoitellaan johdonmukaisia ja jossain määrin pysyviä tulkintalinjoja, mutta tarkoitus ei ole estää uusien tulkintalinjojen omaksumista. Tämä yhdistelmä tekee luottamuksensuojaperiaatteesta lain soveltajan kannalta haasteellisen.¹³⁶

¹³² Verohallituksen ohje luottamuksensuojasta verotuksessa 2000. Ks. enemmän luottamuksensuojasta Soikkeli 2003.

¹³³ Anttila 2005, s. 402 – 403.

¹³⁴ Verohallinnon ohje luottamuksen suojasta verotuksessa 2000.

¹³⁵ HE 72/2002, s.55-56.

¹³⁶ Anttila 2005 s. 399-400.

4.7.2 Luottamuksensuojasta liittyen KHO:n oikeuskäytäntöön

Koska käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksissa on mahdollista saavuttaa suurta verohyötyä, myös luottamuksensuojakysymyksiä on esiintynyt lähivuosina. Verovelvolliset vetoavat usein luottamuksensuojaan osakkeiden luovutustilanteissa. Verovelvolliset ovat luottamuksensuojaperiaatteesta nykyään hyvinkin tietoisia. Anttilan mukaan voidaan sanoa, että ainakin veroasioissa se on eräs yleisimmistä perusteista, joihin verovelvolliset muutoksenhakukirjeissään vetoavat. Erityisesti tapauksissa, joihin on sovellettu niin sanottuja veronkiertopykäliä¹³⁷ verovelvollisen vahingoksi, vedotaan usein luottamuksensuojaperiaatteen. Myös käyttöomaisuusosakkeiden luovutustilanteissa ovat verovelvolliset vedonneet luottamuksensuojaan.

Korkein hallinto-oikeus on antanut vasta viime vuosina ensimmäisiä julkisia ratkaisujaan liittyen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaisiin luovutuksiin ja luottamuksensuojakysymyksiin ja julkaistuja KHO:n päätöksiä on vieläkin varsin vähän. Edellä käsitellyssä KHO:n ratkaisussa 2010:50 myös luottamuksensuojakysymykset tulivat käsittelyyn verovelvollisen vedotessa luottamuksensuojaan. Verovelvollinen vetosi siihen, että osakkeet olivat koko ajan olleet yhtiön kirjanpidossa käyttöomaisuutena eikä asiaan oltu puututtu. Korkein hallinto-oikeus perusteli päätöstään seuraavasti:

Asiassa ei ole ilmennyt, että myöskään veroviranomainen olisi antanut kirjallista tai suullista¹³⁸ ohjetta siitä, että kysymyksessä olisi yhtiön käyttöomaisuusosakkeet tai että veroviranomainen olisi aikaisemmin tutkinut nimenomaisesti osakkeiden luonteen. Viranomaisen noudattamalla käytännöllä tarkoitetaan nimenomaista kannanottoa juuri sellaiseen asiaan, josta nyt on kysymys. Käytäntö muodostuu verotuksen yhteydessä tehdyistä päätöksistä ja annetuista ennakkotiedoista. Näin ollen yhtiö ei voi saada asiassa luottamuksensuojaa.

¹³⁷ Esimerkiksi verotusmenettelylain 28 § ja arvonlisäverolain 181 §.

¹³⁸ On huomioitava, ettei suullinen ohje välttämättä ole tae luottamuksensuojan muodostumiseen, KHO 2012:21. Kyseisen tapauksen pitkän päätöksen luottamuksensuojaa koskevassa osassa todetaan, että suullisesti käydyt keskustelut eivät yleensä voi muodostaa veroviranomaista sitovaa kannanottoa.

Luottamuksensuojan kaksi ensimmäistä edellytystä toteutuivat; asia oli tulkinanvarainen ja verovelvollinen oli toiminut vilpittömän mielen mukaisesti. Kaikkien edellytysten on kuitenkin toteuduttava ja tapauksessa luottamuksensuojan kolmas kohta ei toteutunut. Verohallinto ei siis ollut ottanut kantaa nimenomaisesti käyttöomaisuusosakkeiden luonteeseen. Sillä ei ole merkitystä, vaikka viranomaisen olisi ottanut kantaa johonkin muuhun verotukselliseen asiaan, kunhan se ei ole liittynyt juuri tähän nimenomaiseen omaisuuslajikysymykseen. Verohallinnon olisi tullut aiempina verovuosina tutkia osakkeiden käyttöomaisuusluonne, mutta pelkkä passiivisuus hyväksymällä A Oy:n veroilmoitus säännönmukaisessa verotuksessa ei vielä antanut A Oy:lle luottamuksensuojaa.

KHO:n ratkaisusta 2010:50 voitaneen siis päätellä, ettei vastaisuudessaakaan luottamuksensuojaa tulisi muodostua silloin, kun veroviranomainen on ollut passiivinen tiettyyn nimenomaiseen verotuskysymykseen liittyen. Oikeuskirjallisuudessa tutkimisvelvollisuutta ei ole pidetty suurena. Verovelvollinen ei voi ilmoitusvelvollisuuttaan täyttäessään odottaa, että Verohallinto vertailee verotusta toimittaessaan verovelvollisen aikaisempien vuosien veroilmoituksia avoimena olevaan verotukseen¹³⁹.

Verohallinnon suorittaman säännönmukaisen verotuksen epäloogisuus saattaa tietyissä olosuhteissa antaa yhtiöille luottamuksensuojaa. Aiemmin esitetyssä tapauksessa KHO 2010:64 osakkeiden katsottiin kuuluvan EVL 12 §:n mukaiseen käyttöomaisuuteen ja luovutus oli verovapaa. Tapauksessa G Oy:tä oli verotettu melko ristiriitaisesti¹⁴⁰ verottamalla välillä EVL:n säännösten ja välillä TVL:n säännösten mukaisesti. Hallinto-oikeus piti G Oy:tä tuloverolain mukaan verotettavana yhtiönä. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa eriävät mielipiteet kuitenkin antoivat G Oy:lle luottamuksensuojaa ja kumosivat siltä osin hallinto-oikeuden päätöksen. Nähdäkseni tässä tapauksessa luottamuksensuojan muo-

¹³⁹ Verohallinnon ohje 2012, Uutta oikeuskäytäntöä: käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset ja luottamuksensuoja, k. 5.

¹⁴⁰ Yhtiön verotus vaihteli siten, että vuonna 1996 yhtiötä verotettiin EVL:n säännösten mukaan, vuonna 1997 yhtiötä verotettiin TVL:n mukaan ja vuodet 1998-2003 taas EVL:n säännösten mukaan.

dostuminen oli avainasemassa, ja ilman luottamuksensuojan muodostumista olisi ratkaisu voinut hyvinkin olla erilainen, ottaen huomioon sen, että yhtiöiden välinen yhteys rajoittui hallinnolliseen yhteyteen.

4.8 Yhteenvedo

Verovapaiden osakeluovutusten toteutuminen on viime vuosien oikeuskäytännön mukaan ollut riippuvainen useista tekijöistä. Yhtiöiden välinen yhteys on olta-
tava riittävä, jotta osakkeet ovat saavuttaneet käyttöomaisuusluonteen. Verova-
pauuden saavuttamisessa on vaikuttavina tekijöinä tämän tutkielman mukaan
ollut yhtiöiden hallinnollinen ja liiketoiminnallinen yhteys, yhtiöiden toiminnan
luonne ja olosuhteiden muutokset, yhtiöiden omistusrakenne sekä tietyissä ti-
lanteissa myös luottamuksensuojan muodostuminen.

Yllättävin havainto lienee se, kuinka suuri merkitys yhtiöiden omistusrakenteilla
on siinä, että osakkeiden voidaan katsoa kuuluvan yhtiön pysyväksi käyttö-
omaisuudeksi. Mattila kirjoittaa analysoidessaan korkeimman hallinto-oikeuden
viime vuosien ratkaisuja, että laaja omistus pohja on lähtökohdiltaan turvallisem-
pi ja vaaratekijänä on ollut ainakin se, että myyjäyhtiö on ollut yhden luonnolli-
sen henkilön omistuksessa KHO:n ratkaisussa 2012:74¹⁴¹. Kukkonen on kirjoit-
tanut¹⁴² pienosakeyhtiöiden verotuksen epäoikeudenmukaisuudesta verrattuna
suurempiin konserneihin ja nykyoikeustila ainakin jossain määrin tukee tätä nä-
kökulmaa. Tulevien vuosien oikeuskäytäntö selkeyttäne suuntalinjausta.

Edellä käsitellyt erinäiset tekijät, jotka vaikuttavat oikeuskäytännön nykytilaan,
ovat osittain epäoikeudenmukaisia tai vähintäänkin ristiriitaisia keskenään. Se
että oikeuskäytäntöä on ollut näinkin paljon, eikä se ole aina ollut johdonmu-
kaista, viittaa siihen, että EVL 6b §:ssä saattaisi olla kehittämisen varaa. Kan-

¹⁴¹ Mattila 2013, s. 103.

¹⁴² Ks. Esim. Kukkonen 2009, s. 145.

sainvälinen verokilpailu oli ponnahtuslautana lainsäädännön muuttamiseen aikanaan. Seuraavassa luvussa käsitellään eri EU-maiden luovutusvoittojen verovapausjärjestelmiä näkökulmana se, olisiko jokin muu järjestelmä Suomelle toimivampi, jolloin tämänhetkisen oikeustilan epäjohtonmukaisuuksia ei ilmeneisi.

5. KANSAINVÄLISIÄ NÄKÖKULMIA

5.1 Taustaa

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapautta koskeva sääntely tuli voimaan 19.5.2004. Kuten on jo aiemmin painotettu, taustalla olivat veropoliittiset syyt ja etenkin kansainväliseen kilpailuun vastaaminen. Yritysverotuksen veropohja on Suomessa ollut poikkeuksellisen tiivis verrattuna useimpiin Euroopan maihin. Vuoden 2004 verouudistukseen loi painetta eri Euroopan Unionin maiden kuten Hollannin, Belgian ja Irlannin verojärjestelmien veroedut. Näitä veroetuja olivat esimerkiksi tietyt alennetut verokannat ja luovutusvoittojen verovapaus.

Edellä mainittujen maiden lisäksi myös muut EU-maat siirtyivät hiljalleen luovutusvoittojen verovapauteen; aluksi Tanska ja Iso-Britannia, jonka jälkeen myös Ruotsi ja Norja. Näissä oloissa Suomella ei ollut muita vaihtoehtoja kuin seurata kilpailijamaita. Koettiin, että luovutusvoittojen verokohtelulla saattaisi olla merkittävä vaikutus kotipaikan valintaan sekä esimerkiksi konsernien holdingyhtiöiden sijoittautumiseen.

Sääntelyn taustalta voidaan löytää myös selkeitä verosystemaattisia perusteita. Emoyhtiö voi saada tytäryhtiön voittoja itselleen verovapaina osinkoina. Näin ollen tuntuisi loogiselta, että neutraliteettisyistä myöskään tytäryhtiön osakkeita myytäessä ei pitäisi toteuttaa verotusta. Silloinkin kysymyksessä lienee pääasiassa voittojen kotiuttaminen. Vaikka verouudistuksesta on löydettävissä verosystemaattisia perusteita, on uudistuksen taustalla pääasiassa kansainvälinen verokilpailu ja näin ollen melko pakottavat tekijät.¹⁴³

¹⁴³ Ks. Esim HE 92/2004 ja Niskakangas 2007, s. 8.

Verokilpailun lisäksi voidaan niin Suomen kuin muidenkin EU-maiden verovapaussäännösten kehityksen taustalla nähdä veropohjakonvergenssi¹⁴⁴. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että verokilpailun sijaan veropohjakonvergenssi on ollut ensisijaisena ja tosiasiallisena syynä siihen, että verovapaussäännöstö luovutusvoittojen verotuksessa on otettu käyttöön Pohjoismaissa ja EU-valtioiden osakkuusvapautusjärjestelmiä verratessa voidaan nähdä sama kehitys¹⁴⁵. Tutkielmassa katsotaan, että kansainvälinen verokilpailu ja veropohjakonvergenssi ovat verovapaussäännösten luomisessa ja kehittämisessä vaikuttaneet toisiaan vahvistavina tekijöinä.

Seuraavassa alaluvussa esitellään lyhyesti eri verovapausjärjestelmiä, jotka ovat EU-maissa käytössä, jonka jälkeen tehdään oikeusvertailua Suomen ja eri EU-maiden osakkuusvapautusjärjestelmien välillä. Oikeusvertailu rajoittuu verovapausjärjestelmiin eikä muiden maiden oikeuskäytäntöä käsitellä. Oikeusvertailussa kartoitetaan sitä, voisiko jokin muu järjestelmä olla toimivampi ja oikeudenmukaisempi ratkaisu kuin tämänhetkinen.

5.2 Eräitä EU-valtioiden luovutusvoittojärjestelmiä

Useimmissa Euroopan Unionin maissa on käytössä luovutusvoittojen verovapausjärjestelmä. Vuonna 2007 valmistuneessa PricewaterhouseCoopers AG:n tekemässä selvityksessä havaittiin, että EU- valtioissa on viisi pääasiallista veromallia yritysten luovuttaessa osakkeita, jotka ovat:

1. luovutusvoiton osittainen verovapaus,
2. luovutusvoiton täydellinen verovapaus (perinteinen osakkuusvapautus),
3. verokantahuojennus,

¹⁴⁴ Konvergenssillä tarkoitetaan ilmiötä, jossa erilaiset järjestelmät, tässä tutkielmassa luovutusvoittojen verotusjärjestelmät, lähestyvät jostain syystä toisiaan. Tämä johtaa samankaltaistumiseen. Ks. Keskitalo 2012, s. 48.

¹⁴⁵ Keskitalo 2012, s. 244-245.

4. verotuksen lykkääminen tai
5. järjestelmä, jossa luovutusvoittoon ei sovelleta mitään erityistä huojennusta.

Selvityksessä havaittiin, että noin puolessa tutkimuksen kohdevaltioista sovellettiin täydellistä verovapautta. Verovapaus oli kuitenkin useimmiten tutkimuksen mukaan sidottu tiettyyn omistusaikaan ja omistusosuuteen, etenkin pohjoismaisissa järjestelmissä.¹⁴⁶ Hallituksen esityksessä 92/2004 on käyty läpi useiden EU-maiden luovutusvoittojärjestelmiä perustellessa Suomen luovutusvoittoverouudistusta. Tutkielmassa esitellään lyhyesti Alankomaiden, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Saksan osakkuusvapausjärjestelmät oikeusvertailua varten. Edellä luetellut maat on valittu oikeusvertailuun sillä perusteella, että niiden luovutusvoittoverojärjestelmissä on paljon eroavaisuuksia keskenään.

Alankomaissa osakkeiden luovutushinta on verovapaa yhtiön omistaessa vähintään viisi prosenttia tytäryhtiön osakepääomasta. Osakkeet on omistettava liiketoiminnallisista syistä eikä pelkkänä portfoliosijoituksena. Jos osakeomistus ei perustu liiketoiminnallisiin syihin, ovat luovutukset verovapaita jos tytäryhtiön varoista enintään 50 prosenttia muodostuu portfoliosijoituksista. Muut luovutusvoitot ja -tappiot ovat lähtökohtaisesti veronalaista tuloa ja vähennyskelpoista menoa.¹⁴⁷ On mielenkiintoista, että Alankomaiden järjestelmässä verovapaus on rajoitettu käsittämään vain konserniyhtiöt.

Ruotsissa noteeraamattomien yhtiöiden osakkeet ovat aina elinkeinotoimintaan liittyviä osakkeita ja näin ollen myös verovapaita. Noteerattujen yhtiöiden osakkeet katsotaan elinkeinotoimintaan liittyviksi silloin, kun omistusosuus on vähintään 10 prosenttia ja vähintään vuoden omistusaika täyttyy. Ruotsissa toteutettiin luovutusvoittoihin kohdistuva uudistus vuonna 2003. Ruotsissa taustalla koettiin olevan yritysrakenteiden jäykkyys. Katsottiin, että osakkeiden luovutusvoittoa verotus heikentäisi yritysrakenteiden uudistuksia yrityssectorilla. Ruotsi

¹⁴⁶ Keskitalo 2012, s. 258, ks. myös HE 92/2004 ja Endres et al 2007.

¹⁴⁷ Elinkeinoverotuksen asiantuntijaryhmän muistio 16/2013, s. 47. Alle viiden prosentin omistukset luokitellaan aina portfoliosijoituksiksi.

perusteli noteeraamattomien osuuksien elinkeinosidonnaisuutta sillä, ettei niitä yleensä voida pitää sijoitusvarallisuuseränä tai likvidinä varallisuutena samalla tavoin kuin noteerattuja osuuksia, jolloin noteeraamattoman osakkeen omistus merkitsee yhtiölle suurempaa riskiä kuin noteeratun yhtiön osakkeen omistus¹⁴⁸. Ruotsin järjestelmässä verovapaus on evätty silloin, kun kyse on skalbolag-yhtiön luovutuksesta¹⁴⁹.

Myös Ruotsin järjestelmässä on luovutusvoittojen verokohtelun kannalta ratkaisevaa se, onko yhtiön omistama osake elinkeinosidonnainen vai ei-elinkeinosidonnainen¹⁵⁰. Ruotsin oikeuskäytännössä on pohdittu elinkeinotoimintaan kuuluvien osakkeiden ja pääomasijoitusosakkeiden suhdetta elinkeinotoimintaan kuuluviin osakkeisiin ja portfolio-osakkeisiin.¹⁵¹ Suomessa ei vastavaa pohdintaa oikeuskäytännössä ole ollut, sillä pääomasijoitustoiminta on luettu verovapauden ulkopuolelle¹⁵². Sen sijaan elinkeinotoimintaan kuuluvien osakkeiden suhde portfolio-osakkeisiin lienee samankaltainen rajanvetokysymys kuin Suomen EVL:n mukaisten käyttöomaisuusosakkeiden ja TVL:n pitkäaikaissijoitusten välisissä tilanteissa.

Luvussa 2.6 käsiteltiin elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistiota 16/2013 ja tulolähdejaon poistamisen vaihtoehtoa. Jos Suomen tulolähdejako poistuisi ja käyttöön otettaisiin uusi omaisuuslaji, voisi tämä omaisuuslaji olla samankaltainen kuin Ruotsin järjestelmässä. Tällöin mahdolliset rajanvetokysymykset Suomessa liittyisivät käyttöomaisuusosakkeiden ja portfolio-osakkeiden eroihin. Tämä ei sinänsä muuttaisi elinkeinotoiminnan ja pysyvän käyttöomaisuusluonteen määritelmien selvittämistä, mutta keventäisi tämänhetkistä raken-

¹⁴⁸ Keskitalo 2012, s. 311.

¹⁴⁹ Skalbolag-yhtiöllä tarkoitetaan yhtiötä, joka omistaa pääasiallisesti rahavaroja tai muuta likvidiä omaisuutta. Ks. Enemmän esim. Keskitalo 2012, s. 325-326.

¹⁵⁰ Ei-elinkeinosidonnainen osake on lähinnä portfoliosijoitukseen rinnasteinen osakeomistus. Rajanvetoa on pohdittava silloin, kun kyseessä on noteerattujen yhtiöiden omistamat osakkeet.

¹⁵¹ Ks. SOU 2001:11, Keskitalo 2012, s. 297. Käsitteet ovat ruotsiksi näringsbetingade aktier ja kapitalplaceringsaktier – näringsaktier ja portfoljaktier. Ruotsin systeemissä ei ole pääomasijoitustoimintaa koskevaa rajausta, mutta portfoliosijoitukset eivät kuulu verovapauden soveltamisalaan.

¹⁵² Pääomasijoittajan käsite on aiheuttanut lähivuosina tulkinnallisuutta, mutta tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista paneutua siihen tarkemmin.

netta ja olisi verovelvollisille edullisempaa ja oikeudenmukaisempaa, kun portfoliosijoitusten luovutusvoitot- ja tappiot voitaisiin huomioida yhtiön elinkeinotoiminnan tuloksenlaskennassa.

Norjassa luovutusvoitot ovat aiemmin olleet osittain verovapaita. Verovapaus oli tällöin säädetty 97 prosentin osuuteen luovutusvoitosta. Samankaltainen malli on ollut käytössä myös Italiassa, Saksassa ja Ranskassa. Tätä on perusteltu tarpeella ottaa huomioon verovapaaseen luovutusvoittoon usein sisältyvä vähennyskelvoton osakekaupan kustannuserä.¹⁵³ Keskitalo kirjoittaa väitöskirjassaan, että Suomen lainsäädännössä voitaisiin miettiä mahdollisuutta siihen, että verovapaus muutettaisiin prosentuaaliseksi osuudeksi luovutusvoitosta, kuten esimerkiksi Norjassa on ollut. Norjan verovapausjärjestelmää Keskitalo kommentoi siltä kantilta mielenkiintoiseksi, että siinä ei sovelleta omistusosuutta koskevaa edellytystä silloin, kun kyseessä on Norjaan tai muuhun ETA-valtioon tehdystä sijoituksesta. Tällä hetkellä Norjan luovutusvoittojärjestelmässä osakkeista saadut luovutusvoitot on vapautettu verosta ilman minimiomistusosuutta ja aikaa¹⁵⁴.

Tanskassa luovutusvoiton verovapauden edellytyksiin kuuluu 10 prosentin omistusosuusvaatimus. Vähemmistöosuusvaatimus otettiin lakiin vasta vuonna 2009¹⁵⁵. Samalla omistusaikaedellytyksestä luovuttiin. Osakkuusvapautusta sovelletaan Tanskassa riippumatta kohdeyhtiön noteerauksesta tai kotivaltiosta. Tanskan järjestelmässä ei ole rajoituksia verovapaasta osuudesta. Osakkuusvapautus perustuu suorasijoitukseen liittyvien osakkeiden ja portfoliosijoitukseen liittyvien osakkeiden erottamiseen toisistaan. Luovutusvoiton verovapauden rajoitussäännökset soveltuvat väliholdingyhtiöihin. Rajoitukset koskevat tilanteita, joissa väliholdingyhtiön 10 prosentin omistusosuusedellytys ei toteutuisi, jos väliholdingyhtiö poistettaisiin yritysrakenteesta tai jos väliholdingyhtiön osakkeet eivät ole julkisen kaupankäynninkohteena. Kun edellä mainitut edelly-

¹⁵⁴ Ks. Esim. Elinkeinoverotuksen asiantuntijaryhmä, 16/2012, s. 48.

¹⁵⁵ Tanskassa luovutusvoittoja on pidetty verovapaina 1.1.1999 lukien.

tykset eivät toteudu, väliholdingyhtiön ei katsota omaavan aitoa taloudellista toimintaa.¹⁵⁶

Saksa on soveltanut luovutusvoiton verovapaussäännöksiä vuodesta 2002 lähtien. Verovapauden pääsäännös on § 8b KStG. Säännöksen mukaan yhtiöihin kohdistuvat luovutusvoitot eivät ole veronalaista tuloa eikä verovapaus ole sidottu omistusaikaan, omistusosuuteen tai osakkeiden äänimäärään. Säännöksen mukaan verovapaus soveltuu sekä kotimaisiin että ulkomaisiin osakeomistuksiin. Tämä aiheuttaa sen, että Saksa on houkutteleva maa holdingyhtiöiden sijoituksen kannalta. Saksassa on kuitenkin 95 prosentin rajoitus verovapaalle osalle.¹⁵⁷ Jos luovutusvoitto on määrältään merkittävä, ei 95 prosentin rajoitus verovapaalle osalle ole välttämättä kovin houkutteleva vaihtoehto, kun monissa muissa maissa voisi saavuttaa täydellisen verovapauden.

5.3 Suomen luovutusvoittoverotuksen yhteensopivuus kansainvälisten järjestelmien kanssa

Luovutusvoittojen verovapaussäännösten perusrakenne on eri EU-valtioissa sovellettavissa luovutusvoittojärjestelmissä pitkälti sama. Järjestelmissä on kuitenkin eroavaisuuksia ja vaihtelevuutta muun muassa verovapauden edellytyksissä ja erilaisissa rajoittamiseen liittyvissä säännöksissä. Verratessa Suomen verovapaussäännöstöä edellä käsiteltyihin maihin voitaneen todeta, että Suomen luovutusvoittojärjestelmä ja laissa säädetyt edellytykset ovat melko tiukka- ja.

Tutkimusongelmana on käsitelty yhtiöiden elinkeinotoiminnan edellytysten ja osakkeiden käyttöomaisuusluonteen toteutumista sekä omistavan yhtiön ja omistetun yhtiön välistä yhteyden muodostumista. Vertailtaessa eri verovapaussäännöstöjä voidaan tehdä havainto, että Suomen luovuttajayhtiötä koskeva erityinen edellytys eli tulolähdesidonnaisuus ei tule vastaan muiden maiden

¹⁵⁶ Ks. Keskitalo 2012, s. 327 – 328 ja ABL (DK) § 1, 4 A, 4 B, 8 ja 9.

¹⁵⁷ Keskitalo 2012, s. 332.

järjestelmissä samalla tavalla. Sen sijaan osakkeiden luonnetta joudutaan arvioimaan myös useissa muissa järjestelmissä.

Verrattaessa Suomen järjestelmää Ruotsin järjestelmään voidaan todeta, että esimerkiksi harvainyhtiöiden tilanne verovapaissa osakeluovutuksissa on huomattavasti suotuisampi Ruotsin verovapausjärjestelmässä. Myös Ruotsin järjestelmässä luovutusvoittojen verokohtelun kannalta on ratkaisevaa, onko yhtiön omistama osake elinkeinosidonnainen vai ei-elinkeinosidonnainen eli lähinnä portfoliosijoitukseen rinnastettava osakeomistus. Ruotsissa noteeraamattomien yhtiöiden osakkeet ovat kuitenkin aina elinkeinotoimintaan liittyviä osakkeita ja näin ollen kaikkien muidenkin edellytysten toteutuessa ovat osakeluovutukset myös verovapaita. Harvainyhtiöiden verotuskohtelu on tällöin oikeudenmukaisempaa, eivätkä Suomessa esiintyvät ongelmat yhtiöiden välisen yhteyden muodostumisesta osakkeiden käyttöomaisuusluonteen puuttumisen takia ole ainakaan samalla tavalla ajankohtaisia. Jos Suomen järjestelmä olisi samankaltaisempi Ruotsin järjestelmän kanssa, voitaisiin mahdollisesti välttyä tilanteilta, joissa esiintyy tiettyä epäoikeudenmukaisuutta yhtiön kokoon ja toiminnan laajuuteen liittyen¹⁵⁸.

Selkeänä erottavana tekijänä maiden välisissä järjestelmissä voidaan mainita se, että Ruotsin järjestelmässä ei ole rajoitusta kolmansiiin valtioihin tehtyjen sijoitusten verovapaudesta. Toinen hyvin erilainen elementti järjestelmissä on, että Ruotsissa noteeraamattomien yhtiöiden osakkeet ovat aina elinkeinotoimintaan liittyviä osakkeita eikä tällöin elinkeinotoiminnan käsite ole niin olennainen Ruotsin luovutusvoittojärjestelmässä. Elinkeinotoiminnan käsitettä on tosin tutkittava tilanteissa, joissa yhtiöt ovat julkisesti noteerattuja. Suomessa puolestaan julkisesti noteeratut yhtiöt saavuttavat yleensä helpommin EVL-statusen ja EVL 6b §:n edellytysten täytyessä myös verovapaat osakeluovutukset ovat saavutettavissa. Ruotsin järjestelmä vaikuttaa näin ollen loogisemmalta ja oikeudenmukaisemmalta

¹⁵⁸ Esim. KVL 2007/31.

Norjan järjestelmä eroaa Pohjoismaissa käytössä olleista järjestelmistä siten, että verovapaussäännösten soveltamisalasta ei ole rajoitettu pois portfoliosijoituksia. Portfoliosijoitusten luovutusvoittojen verovapauden salliminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että tulkinalliset tilanteet liittyen osakkeen käyttöomaisuusluonteeseen poistuisivat tai ainakin vähenisivät huomattavasti. Verovapaussäännöstö on kuitenkin poikkeus muuten hyvin laajaan tulon veronalaisuuteen Suomessa, eikä välttämättä olisi tarkoituksenmukaista, että kaikki pitkäaikaiset sijoituksetkin otettaisiin verovapauden soveltamisalan piiriin. Norjan luovutusvoittojärjestelmä on erittäin löyhä verrattuna Suomen ja muidenkin esiteltyjen maiden järjestelmiin, joissa verovapauden edellytysvaatimuksia on enemmän.

Tarkastellessa Suomen ja Alankomaiden verovapaussäännöksiä on selvää, että Suomen järjestelmä ei ole niin kilpailukykyinen kansainvälisesti kuin Alankomaiden järjestelmä. Säännösten lähtökohdat ovat kuitenkin samankaltaiset, sillä molemmissa järjestelmissä on esimerkiksi omistussuusedellytys, elinkeinotoiminnan harjoittamisvaatimus eikä osakevapaus koske kaikkia toimialoja. Eräs merkittävä eroavaisuus on se, että Alankomaissa säännöstö on sidottu koskemaan tytäryhtiöitä. Vaikka säännöstö on pohjoismaisiin järjestelmiin verrattuna melko yksityiskohtainen, on selvää, että Alankomaiden osakkuusvapautusjärjestelmä asettaa maan etulyöntiasemaan suurten kansainvälisten konserniyhtiöiden sijoittautumisessa. Tällöin on usein kyse fiskaalisesti merkittävistä rahamääristä.

Se, että Alankomaiden verovapaussäännöstöä sovelletaan ainoastaan tytäryhtiöihin, tekee lain soveltamisalasta selkeän ollessa samanaikaisesti kansainvälisesti kilpailukykyinen. Suomen oikeuskäytännössä käsitellyt tulkinalliset kysymykset osakkeiden käyttöomaisuusluonteesta ja elinkeinosidonnaisuudesta tuskin esiintyisivät missään muodossa Alankomaiden kaltaisessa järjestelmässä. Suomen järjestelmää voitaneen pitää rakenteeltaan kuitenkin siltä kannalta joustavampana, ettei sitä ole sidottu koskemaan ainoastaan tytäryhtiöitä.

Saksan järjestelmässä luovutusvoitot ovat verovapaita 95-prosenttisesti ja luovutustappiot symmetrisyyden periaatetta vaalien vähennyskelvottomia. Järjestelmä on soveltamisalaltaan laaja eikä verovapautta ole sidottu omistusaikaan tai omistusosuuteen ja on tällöin hyvin erilainen kuin Suomen luovutusvoittojärjestelmä. Saksan järjestelmässä kysymykset liittyen elinkeinotoiminnan- tai käyttöomaisuusluonteen saavuttamiseen eivät ole ajankohtaisia. Eräs yhteneväisyys Suomen ja Saksan järjestelmien välillä liittyy sijoitusyhtiöiden luovutusvoittojen verovapauden rajoittamiseen. Vaikka Saksan järjestelmässä verovapaata osaa on rajoitettu, lienee järjestelmä rakenteeltaan selkeämpi ja yksinkertaisempi kuin Suomen järjestelmä yksityiskohtaisine edellytyksineen. Saksan luovutusvoittoverovapaussäännöstö vaikuttaisi olevan oikeudenmukainen ja tuo samanaikaisesti verotuloja valtiolle. Saksan järjestelmää ei kuitenkaan voi pitää kansainvälisesti kovin kilpailukykyisenä ainakaan suuremmille toimijoille.

Suomen osakkuusvapautusjärjestelmä lienee edellä esitellyistä eri järjestelmistä samankaltaisin Tanskan ja Ruotsin järjestelmien kanssa. Myös Tanskassa on luovuttajasubjektia koskeva edellytys liittyen hallinnointiyhtiöihin. Tanskan järjestelmä on silti Suomen järjestelmää löyhempi ilman omistusaikaedellytystä tai pääomasijoitustoimintaa koskevaa rajausta. Tanskan verovapausjärjestelmä perustuu Ruotsin järjestelmän tavoin siihen, ettei portfoliosijoitusten katsota olevan verovapaasti luovutettavissa. Suomessa vastaava tilanne liittyy TVL:n mukaan verotettavaan pitkäaikaissijoituksiin. Tanskan järjestelmässä ei kuitenkaan painoteta elinkeinosidonnaisuutta niin vahvasti kuin Suomen ja Ruotsin järjestelmissä. Käyttöomaisuusluonteen arviointi tulisi mahdollisesti kysymykseen myös Tanskan järjestelmässä. Osakkeet tulee erottaa portfoliosijoituksista vastaavanlaisesti kuin Suomessa TVL:n pitkäaikaissijoituksista.

Se, ettei Tanskan järjestelmässä ole nykyään omistusaikaedellytystä mahdollistaa hyvinkin joustavat yritysrakennejärjestelyt. Suomen järjestelmän omistusaikaedellytys on kuitenkin hyvin perusteltu, sillä osakeluovutusten verovapaus haettiin rajoittamaan ainoastaan pysyväisluonteisiin suorasijoitusosakkeisiin eikä

omistusaikaedellytys ole Suomen järjestelmän pahimpana heikkoutena aina-kaan arvioidessa tämänhetkistä oikeuskäytännön tilaa.

5.4 Mahdolliset kehityssuunnat

Suomi on omaksunut kansainvälisessä tarkastelussa tietyn roolin, jossa verotukselliset linjaukset ovat tiukempia kuin muualla Pohjoismaissa ja muutokset tulevat yleensä ajallisesti jälkijunassa verrattuna Pohjoismaihin ja muuhun Eurooppaan. Suomi on ainut edellä tarkastelluista maista, jolla on luovutusvoittojen verovapaudessa pääomasijoitustoimintaa koskeva rajoitus. Tätä perusteltiin sillä, että ei haluttu luoda verovapautta yhdelle toimialalle kokonaan¹⁵⁹. Sen lisäksi, että Suomessa on pääomasijoitustoimintaa koskeva rajoitus, Suomessa osakkeiden verovapaus on sidottu tiettyyn tulolähteeseen ja omaisuuslajiin. Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että Suomen luovutusvoittojärjestelmä on tiukempi kuin edellä esitellyissä EU-valtioissa. Tiukat säännökset paitsi aiheuttavat hankaluuksia lainsäätäjälle voivat myös olla kompastuskivi kansainvälisessä verokilpailussa.

Suomi voi joko pitää kiinni tiukasta linjastaan tai pyrkiä lähentämään järjestelmää muiden EU-valtioiden kanssa. Luovutusvoittojen verovapaus on poikkeus-sääntö, mutta tällä hetkellä osa normaalia verojärjestelmää niin kansallisen yritysverotuksen kuin EU-valtioidenkin verojärjestelmien näkökulmasta¹⁶⁰. Oikeuskirjallisuudessa on jo vuosia ollut esillä Suomen verolakien tiukkuus verrattuna muihin EU-maihin. Esimerkiksi Kari S. Tikka on kirjoittanut jo 1980-luvun puolella siitä, miten verosysteemin osien tulisi ”joustavasti niveltä toisiinsa ja myös ulkomaiden vastaaviin järjestelmiin”. Tikka myös painottaa, että kansainvälisesti tulisi välttää järjestelmiä, jotka johtavat veropoliittisesti perusteettomaan vajaa-verotukseen tai yliverotukseen.¹⁶¹ Tällä ei tarkoiteta, että EVL 6b § olisi veropo-

¹⁵⁹ Ks. perusteluista lisää HE 92/2004.

¹⁶⁰ Ks. Keskitalo 2012, s. 251.

¹⁶¹ Ks. Esim Tikka 1988, s. 202, Tikka 2004, s.463 ja Myrsky 2009, s. 739.

liittisesti perusteetonta yliverotusta, mutta verrattuna moniin muihin EU-maihin, kyseessä on huomattavasti kilpailukyvyttömämpi ratkaisu.

Sen lisäksi, että luovutusvoittojen jonkinasteinen verovapaus on osa normaalia verojärjestelmää, on se myös mukana CCCTB-ehdotuksessa¹⁶². Myös CCCTB-ehdotuksen mukainen luovutusvoittojen verovapausjärjestelmä on soveltamisalaltaan Suomen järjestelmää laajempi. Komission CCCTB-esitys vaikuttaa tosin melko löyhältä luovutusvoittojen verovapautta koskien. Verovapaudelle ei ole asetettu esimerkiksi mitään erityisiä subjektia ja objektia koskevia edellytyksiä, toisin kuin useimmissa EU-valtioissa.¹⁶³

Direktiiviehdotus kaivannee vielä tarkennusta luovutusvoittojen verovapauden osalta. CCCTB-ehdotuksen merkitys on kuitenkin suuri myös veropohjakonvergenssijattelun kannalta. Verovapaussäännöt tulevat todennäköisesti yhtenäistymään lähivuosina entisestään ja tämä voisi tarkoittaa Suomen järjestelmän kannalta sitä, että luovutusvoittoverotus ei ainakaan tiukentuisi vaan päinvastoin.

Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistio 16/2013 käsittelee muun muassa konserniverotusjärjestelmän uudistamista ja tulolähdejaon poistamisen mahdollisuuksia. Työryhmän mukaan jatkovalmisteluissa olisi otettava huomioon EU:ssa ja EU-valtioissa tapahtuva lainsäädännön kehittyminen ja myös komission CCCTB-esitys on mainittu. Työryhmän kannanotot vaikuttaisivat siltä, että Suomen verojärjestelmää pyrittäisiin saamaan yhtenäisemmäksi muiden Euroopan maiden kanssa myös luovutusvoittoverotuksen osalta. Tämä viestisi siitä, että myös luovutusvoittoverotukseen saatettaisiin ottaa löyhempi linjaus kuin tähän mennessä.

¹⁶² CCCTB eli Common Consolidated Corporate Tax Base, artikla 11. CCCTB tarkoittaa yhteistä konsolidoitua veropohjaa, Euroopan komissio julkaisi maaliskuussa 2011 ehdotuksen yhteisestä yhdistetystä yhtiöveropohjasta, jonka tarkoituksena on muun muassa saavuttaa verosäästöjä ja pienentää hallinnollisia kustannuksia. CCCTB-ehdotus käsittää EU:ssa toimivat konsernit. Ks. enemmän esim. The KPMG Guide to CCCTB 2012.

¹⁶³ CCCTB-esityksen artikla 11.

On eri vaihtoehtoja sille, kuinka Suomen luovutusvoittojärjestelmää voisi muokata lähemmäs edellä käsiteltyjen EU-maiden järjestelmiä sekä mahdollisesti CCCTB-esitystä. Lähtökohtana voisi olla järjestelmän rakenteen keventäminen. Lainsäädännön ollessa mahdollisimman yksinkertainen ei ristiriitatilanteita ilmeneisi ainakaan niin paljoa. Tämän takia järjestelmät, joissa verovapaus rajoittuisi tiettyyn prosentiosuuteen ilman tämänhetkisiä yksityiskohtaisia edellytysvaatimuksia, voisi olla Suomellekin järkevä. Tällöin verovapaussäännöstö olisi oikeudenmukaisempi kaikille eikä tämänhetkisen oikeustilan edellä luvussa neljä käsiteltyjä ongelmia välttämättä ilmeneisi. On kuitenkin huomioitava, ettei se olisi välttämättä kansainvälistä verokilpailua ajatellen järkevä ratkaisu, koska tällöin ei missään tilanteessa olisi mahdollista saavuttaa täydellistä verovapautta yhtiöiden välisissä osakeluovutuksissa. Tämä saattaisi aiheuttaa sen, että suurempia kansainvälisiä yhtiöitä ei sijoitautuisi Suomeen.

Toinen vaihtoehtoinen malli Suomelle voisi olla Ruotsissa käytetyn kaltainen järjestelmä, jossa olisi selkeä jako elinkeinosidonnaisten ja ei-elinkeinosidonnaisten osakkeiden välillä. Tulolähdejaon poisto olisi tällöin ensimmäinen askel, jolloin TVL:n mukaan verotettavat pitkäaikaiset sijoitukset otettaisiin huomioon todennäköisesti uutena omaisuuslajina yhtiön elinkeinotoiminnan veronalaista tulosta laskettaessa. Tämä saattaisi olla todennäköisin vaihtoehto tällä hetkellä Suomelle. Tällöin verovapaussäännöstöä ei jouduttaisi muuttamaan kovinkaan radikaalisti.

Suomen tämänhetkinen oikeustila ei aina vastaa täysin lainsäädännön mukaista tilannetta, sillä vaikka kaikki EVL 6b §:n mukaiset edellytykset periaatteessa toteutuisivat, ei kaikissa tapauksissa silti saavuteta verovapautta. Tulolähdejaon poisto ei todennäköisesti korjaisi ainakaan kokonaan tätä ongelmaa. Jos tulolähdejako poistettaisiin ja luotaisiin oma omaisuuslaji tämänhetkisille TVL:n pitkäaikaisille sijoituksille, saatettaisiin kuitenkin välttyä turhalta hallinnolliselta työltä eikä esimerkiksi luovutustappioita välttämättä menetettäisi, jos ne voitaisiin huomioida EVL-tulolähteessä.

On kuitenkin huomioitava Ruotsin ja Suomen järjestelmien vertailussa, että Suomessa veropohja yritystoiminnan verotuksen osalta on tällä hetkellä hyvin laaja ja jos mallia yhtenäistettäisiin Ruotsin mallin kanssa, niin veropohja saataisi heikentyä. Suomella on tällä hetkellä hyvin laaja veropohja eikä siitä välttämättä ole järkevä lähteä luopumaan.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Elinkeinotoiminnan tulos lasketaan EVL:ssä säädetyn mukaisesti. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa. Tulon käsite on EVL:ssä hyvin laaja kuten vastaavasti menon käsite. Lähtökohta on, että kaikki yhtiön tulo on veronalaista ja verovapaus on aina poikkeus. EVL 4 §:ssä on säädetty tulon veronalaisuudesta ja EVL 6 §:ssä poikkeuksista veronalaisuuteen. Tulokäsitteen merkittävimmästä poikkeuksesta on säädetty EVL 6b §:ssä, joka koskee käyttöomaisuusosakkeiden verovapaita luovutuksia. Tutkielmassa on havaittu, että EVL 6b §:ssä säädettyjen edellytysten toteutuminen ja lopullinen verotuskohtelu ovat usein ristiriidassa keskenään.

Osakeluovutusten verottamisesta tietyin edellytyksin luovuttiin pääasiassa kansainvälisen verokilpailun painostamana. Useissa muissa Euroopan maissa oltiin jo siirrytty osakeluovutusten verovapauteen eikä Suomella ollut siinä mielessä muita vaihtoehtoja. Kuten jo aiemmin on mainittu, verokilpailun lisäksi suurena syynä osakeluovutusten verovapaudelle on ollut yhtä lailla veropohjakonvergenssi. Kansainvälinen verokilpailu on aiheuttanut sen, että eri EU-maiden luovutusvoittoverotusjärjestelmät ovat alkaneet hiljalleen yhtenäistyä.

EVL 6b §:ssä on säädetty hyvin yksityiskohtaisesti siitä, milloin osakeluovutukset voidaan toteuttaa verovapaasti. Verovapauden edellytykset voidaan jakaa subjektia ja objektia koskeviin edellytyksiin¹⁶⁴. Tutkielmassa on käsitelty tämänhetkistä oikeustilaa liittyen EVL 6b §:n edellytysten ja näin ollen verovapaiden osakeluovutusten toteutumiseen. Oikeuskäytäntöä on paljon ja se on ajoittain hyvinkin ristiriitaista. Tutkielmassa on havaittu, että elinkeinotoiminnan statuksen ja toisaalta osakkeen käyttöomaisuusluonteen saavuttaminen ei aina ole yhdenmukaista tilanteissa, joissa olosuhteet ovat melko samankaltaiset.

¹⁶⁴ Penttilä 2013, s. 336.

Käyttöomaisuusluonteen ja elinkeinotoiminnan statuksen saavuttamiseen vaikuttavat useat eri asiat. Tässä tutkielmassa on havaittu, että näitä asioita ovat esimerkiksi yhtiöiden välinen hallinnollinen ja toiminnallinen yhteys, yhtiöiden toiminnan luonne, yhtiöiden omistusrakenne sekä yhtiöiden välillä tapahtuneet olosuhteiden muutokset. Oikeustila ei ole tällä hetkellä täysin oikeudenmukainen. Erityisesti harvinyhtiöiden tilanne ei ole yhteneväinen suurempien yhtiöiden kanssa. Mattila kirjoittaa, että käyttöomaisuusluonteen etsinnässä huomiioon otettavia seikkoja ovat ainakin 1) liiketoiminnallinen yhteys, 2) aktiivinen omistajaohjaus kohdeyhtiössä, 3) osakeomistuksen syntytausta ja 4) myyjäyhtiön omistusrakenne. Vaikka viimeksi mainitun piirteen ei voida katsoa Mattilan mukaan näkyvän suoraan oikeuskäytännöstä, on sillä väkevä vaikutus punninnan lopputulokseen.¹⁶⁵ Verratessa esimerkiksi aiemmin esiteltyjen ratkaisujen KVL 2007/31 ja KVL 2012/19 voidaan omistusrakenteen sanoa olevan eräänä pääsyynä siihen, milloin osakkeiden katsottiin saavuttavan käyttöomaisuusluonne ja milloin puolestaan ei. Se, milloin osakkeet voidaan katsoa kuuluvan yhtiön elinkeinotoimintaan ja yhtiön käyttöomaisuusosakkeiksi, riippunee ainakin Mattilan luettelemista neljästä kohdasta. Niiden painotus vaihtelee tapauskohtaisesti, eikä täysin yhtenäistä linjaa ole.

Luvussa neljä esiteltiin ja analysoitiin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksiin liittyen. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että pahin suma käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten soveltamisongelmissa on selvitetty ja riidanalaisia tilanteita tulee mahdollisesti vähemmän¹⁶⁶. KHO:n antamia ratkaisuja analysoitaessa voidaan todeta, että koska loppuratkaisu on ollut useimmissa tapauksista monien eri tekijöiden summa, on tulkinvaraisia tilanteita hyvin todennäköisesti tiedossa vielä tulevassakin oikeuskäytännössä vaikka pahin suma mahdollisesti olisikin ohi. Yhtiöiden välisen yhteyden muodostuminen perustuu kokonaisarviointiin, eikä ristiriitaisilta tilanteilta tulla todennäköisesti välttymään jatkossakaan. Tuleva oikeuskäytäntö antanee

¹⁶⁵ Mattila 2013, s. 103.

¹⁶⁶ Penttilä 2013, s. 348.

suuntaa esimerkiksi siihen, miten pienyhtiöiden asema käyttöomaisuusosakkeiden luovutustilanteissa vakiintuu.

Tutkielman viidennessä luvussa tehtiin oikeusvertailua Suomen järjestelmän ja eräiden muiden EU-järjestelmien välillä. Verovapausjärjestelmiä yhdistää ainakin se tekijä, että niissä on lähes poikkeuksetta hyvin yksityiskohtaisia edellytysvaatimuksia. Oikeusvertailussa havaittiin, että Suomen luovutusvoittojen verovapauden EVL 6b § on edellytysvaatimuksineen tiukempi kuin muissa tutkimuksessa käsitellyissä EU-maissa. Vaikka Suomen järjestelmä on melko samankaltainen kuin esimerkiksi Ruotsin luovutusvoittojärjestelmä, niin Suomen luovutusvoittoverotuksen lainsäädäntö aiheuttaa tiettyjä tulkinnanvaraisia tilanteita, joita Ruotsin järjestelmässä ei ilmene. Suomi on usein verotuksellisissa uudistuksissa kallistunut samoihin kaavoihin kuin Ruotsissa, joten lienee mahdollista, että myös luovutusvoittoverotuksessa saatetaan tulevaisuudessa lähentyä Ruotsin verovapausjärjestelmää. Arvioidessa kaikkein oikeudenmukaisinta järjestelyä, olisi Saksan järjestelmä mahdollisesti neutraalein vaihtoehto. Kaikkein oikeudenmukaisin järjestely ei välttämättä ole kuitenkaan verokilpailun kannalta houkuttelevin.

Tutkielmassa havaittiin, että elinkeinotoiminnan käsite ja osakkeen käyttöomaisuusluonne ei ole luvussa viisi tarkasteltujen maiden osalta niin merkittävässä asemassa kuin Suomen järjestelmässä. Etenkin tulolähdesidonnaisuus on ominaisuus, jota ei ilmene muiden maiden järjestelmissä. Tosin muidenkin tarkasteltujen maiden verovapauslainsäädännössä osakeluovutusten osalta on yksityiskohtaista sääntelyä. Tutkielmassa katsotaan, että Suomen järjestelmässä yksityiskohtaisuutta on kuitenkin enemmän. Kehityssuunta on kuitenkin mahdollisesti löyhempää verotusta kohti, ja mikäli tulolähdejako poistuisi kokonaan, muuttaisi se myös mahdollisesti myös osakeluovutusten verovapauden säännöstöä kohti Ruotsin vastaavaa sääntelyä.